

Politisk plattform 2010-2011

1		
2		
3	1) Innledning	s.1
4	2) U-landsgjeld og kapitalflukt	s.1
5	3) Fred	s.7
6	4) Handel	s.11
7	5) Global helse	s.18
8	6) Klima og miljø	s.23
9	7) Andre områder	s.26

1) Innledning

Changemakers plattform er bygget på formålsparagrafen og gjenspeiler det Changemaker mener er de viktigste årsakene til den urettferdige fordelingen i verden. Changemaker arbeider for å kartlegge og endre de grunnleggende og strukturelle årsakene til fattigdom og urettferdighet i verden. Fokuset ligger på problemene som skapes i land i Nord og vestlige institusjoner, men som rammer land og mennesker i Sør. Fattigdom er ikke tilfeldig, men har blitt skapt av mennesker opp gjennom historien. Siden mennesker har skapt urettferdigheten og fattigdommen, er det også mennesker som kan endre dette.

2) U-landsgjeld og kapitalflukt

Innledning

U-landsgjeld er med på å skape og opprettholde fattigdom i verden. Ressurser blir overført fra Sør til Nord når penger som burde brukes til fattigdomsbekjempelse går til nedbetaling av gjeld. Mye av denne gjelden stammer fra uansvarlig og umoralsk utlånspolitikk og burde i utgangspunktet ikke betales tilbake. I tillegg bruker kreditorene (lånegiverne) u-landsgjeld som et effektivt maktmiddel for å styre politikken til land i Sør både ved å sette betingelser og som pressmiddel i forhandlinger om handelsavtaler. Slik undergraver kreditorene demokrati og selvstyresett i gjeldstyngede land. Det er derfor nødvendig å ta et oppgjør med gjeldskrisen og samtidig hindre at nye gjeldskriser oppstår.

Illegitim gjeld ¹

Changemaker mener at store deler av u-landsgjelden er illegitim. Illegitim gjeld stammer i mange tilfeller fra lån gitt til udemokratiske og undertrykkende regimer, diktaturer, moralsk forkastelige formål og til prosjekter som ikke skaper utvikling. Dette er uansvarlig og umoralsk, men likevel kan kreditorene kreve å få pengene tilbake. Dette er mulig fordi debitor (låntagerland) ikke er lovbeskyttet på internasjonalt nivå i motsetning til hva de er på nasjonalt nivå. Ved å fokusere på illegitimitetsbegrepet oppnår man både å overføre deler av ansvaret for gjeldskrisen til kreditor, og man forebygger framtidige gjeldskriser ved å disiplinere kreditorene.

Changemaker krever at kreditorene selv må ta konsekvensene av deres uansvarlige utlånspolitikk. Changemaker støtter derfor betalingsnekt fra gjeldstyngede land på grunnlag av at gjelden er illegitim, eller i påvente av en gjeldsslettemekanisme for å løse en gjeldskrise. For å finne ut om utestående gjeld eller lån er illegitim må gjeldsrevisjon gjennomføres. Changemaker krever at illegitim gjeld må slettes umiddelbart og at de frigjorte midlene skal komme folket til gode.

Ansvarlig lånegivning ²

51 I tillegg til å gjøre opp for gamle synder er det viktig å forhindre at nye illegitime lån blir gitt. I dag er
52 det debitor som må rette seg etter kreditors betingelser hvis de skal få nye lån. Låneavtalene må
53 sikre åpne låneprosesser og demokratisk forankring i debitorlandet. Dette vil sikre at både debitor og
54 kreditor opptre ansvarlig, sørge for at lån er bærekraftige og støtter nasjonale utviklingsplaner,
55 demokratisering, menneskerettigheter og miljøhensyn.

56
57 Changemaker krever at det må settes strengere betingelser til kreditorlandene i låneprosessen og at
58 det utarbeides et regelverk for ansvarlig långivning både nasjonalt og internasjonalt.
59 Changemaker krever at regelverket skal ta utgangspunkt i Eurodad sitt charter for ansvarlig
60 långivning .

61
62 **Kondisjonaliteter**³

63 Bretton Woods-institusjonene (Verdensbanken og Det Internasjonale Valutafondet [IMF]) stiller
64 kondisjonaliteter til debitorland ved utlån og gjeldslette. Dette kan være betingelser som tvinger
65 debitorlandene til å gjennomføre reformpolitikk uten at landene selv har medbestemmelsesrett.

66
67 Krav om strukturkondisjonaliteter (som krav om økonomisk liberalisering) og kvantitative
68 kondisjonaliteter (som krav om tak på offentlige utgifter) har vært vanlige krav. Takket være press
69 fra sivilsamfunn har det de senere år vært en viss nedgang av slike betingelser. Men
70 kondisjonaliteter finnes også på mer skjulte områder. Særlig kriteriene som ligger til grunn i Country
71 Policy and Institutional Assessment (CPIA) er problematiske. CPIA legger til grunn for
72 verdensbankens fordeling av lån og bistand. Selv om disse rådene ikke er tvungne er det ofte mye å
73 tape på å ikke følge dem, da det sender signaler til både kreditorer og investorer om hvor stabil og
74 sunn økonomien i et gitt land er. Disse mer skjulte kondisjonalitetene vil da ha samme negative
75 demokratiske konsekvens som de mer åpne kondisjonalitetene. Virkemidlene i seg selv oppfattes
76 også i mange tilfeller som normative og har en svak link til fattigdomsreduksjon. Dette er også
77 påpekt av Verdensbankens egen uavhengige evalueringsgruppe (IEG).

78
79 Fjerning av betingelsene vil gi debitorlandene større handlingsrom til å gjennomføre politikk landet
80 selv mener er riktig for utvikling. Større selvbestemmelse er viktig for ansvarliggjøring av landets
81 politikere overfor befolkningen, noe som er en forutsetning for demokrati.

82
83 Changemaker krever at det må bli slutt på at slike kondisjonaliteter blir stilt *utenfra*.
84 Changemaker krever at CPIA-indikatorerne må gjennomgås for å sikre at de er basert på
85 debitorlandenes behov og faktisk bidrar til fattigdomsreduksjon.

86
87
88 **Mangel på demokrati og åpenhet i de Internasjonale Finansinstitusjonene**^{8 9}

89 Mange av de tunge aktørene på det internasjonale långivermarkedet, som IMF, Verdensbanken og
90 Paris-klubben, er preget av mangel på demokrati. Her er det en skeivfordelig av makt til de rike
91 industrilandenenes fordel på bekostning av de fattigere og mer gjeldstyngede landene. Bretton Woods-
92 institusjonene fordeler makt basert på prinsippet om at «én dollar gir én stemme». Det vil si at de
93 som bidrar med mest penger bestemmer. I tillegg praktiserer Verdensbanken og IMF en valgpolitikk
94 bygget på en uskreven regel om at presidenten i Verdensbanken skal være fra USA mens lederen av
95 IMF fra Europa.

96
97 Paris-klubben er et møtested der kreditorlandene møtes uformelt for blant annet å diskutere hva
98 som skal gjøres med utviklingslandenes gjeldsbyrde. Dersom debitorland i det hele tatt blir tatt med
99 i prosesser i Paris-klubben, blir de kalt inn og må møte alle aktuelle kreditorer alene. Dette er med
100 på å undergrave rettighetene til utviklingsland i gjeldsspørsmålet. Hvordan man skal håndtere
101 dagens gjeldskrise er noe som må avgjøres i demokratiske fora.

102
103 For å sirke demokratiske prosesser er det avgjørende at sivilsamfunn kan følge opp hva sine
104 landsrepresentanter diskuterer og stemmer i de internasjonale finansinstitusjonene.
105
106 Changemaker kerver derfor at møteprotokoller og referat offentliggjøres.
107 Changemaker krever at Bretton Woods-institusjonene må demokratiseres. Et kortsiktig mål må være
108 å lik stemmeprosent mellom debitor og kreditorland i verdensbanken.
109 Changemaker mener at ordningen med Paris-klubben i utgangspunktet er udemokratisk og derfor
110 må avvikles.
111
112
113
114 **IMF sitt mandat**
115 I utgangspunktet skulle IMF gi kortsiktige lån for å stabilisere staters økonomi. I de senere år har IMF
116 gått ut over sin opprinnelige rolle ved å involvere seg betydelig mer i utformingen av
117 utviklingspolitikk i debitorland, blant annet gjennom låneprogramet ECF (extended Credit Facility)
118 som tok over for det tidligere PRGF (Poverty Reduction Growth Facility).
119
120 Changemaker krever at IMF må gå tilbake til sitt opprinnelige mandat med fokus på reform av det
121 internasjonale valutasystemet; overvåking av valutapolitikken i særlige viktige land; og å tilby rask og
122 kortsiktig tilgang på lån til land som står i fare for å bli rammet av økonomiske kriser.
123 Changemaker krever at IMF må avvikle ECF (PRGF).
124
125 **Gjeldsletteordninger**^{4 5 6}
126 HIPC (Heavily Indebted Poor Countries Initiative) og MDRI (Multilateral Debt Relief Initiative) er
127 gjeldslettemekanismer gjennom Bretton Woods-institusjonene. De baseres på en utregning av hvor
128 mye gjeld land klarer å betale, og så slettes den delen av gjelda som regnes som uhåndterbar.
129 Changemaker mener at gjelden ikke bare skal defineres som uhåndterbar ut ifra økonomisk
130 utregninger. Gjeldsbyrden kan også være uhåndterbar dersom et lands gjeldsnedbetaling går på
131 bekostning av menneskerettighetene og befolkningens grunnleggende behov. Det er på dette
132 grunnlaget den uhåndterbare delen av gjelden må slettes.
133
134 Gjeldslette gjennom HIPC- og MDRI er ikke en tilstrekkelig løsning på dagens gjeldskrise. Det gis for
135 lite gjeldsreduksjon til for få land i et for sakte tempo. Når gjeldslette i tillegg gis på et for smalt
136 grunnlag, basert på bare økonomiske faktorer, legitimerer gjeldsletteordningene illegitim gjeld. Man
137 tar ikke med i vurderingen at lånene er illegitime og ikke burde betales tilbake i det hele tatt.
138
139 HIPC og MDRI innebærer også at lånetaker skal utarbeide planer for fattigdomsreduksjon, såkalte
140 PRSP (Poverty Reduction Strategy Paper), for å få gjeldslette. Changemaker mener at PRSP er et
141 skritt i riktig retning fra tidligere strukturaljusteringsprogrammer fordi de har et større fokus på
142 fattigdomsreduksjon. I utgangspunktet skal dette gi debitorland større eierskap til
143 fattigdomsstrategiene og involvere det sivile samfunn. Dessverre viser erfaringene at
144 gjennomføringene av PRSP er langt ifra tilstrekkelige. Den reelle påvirkningskraften sivilsamfunn,
145 parlamenter og styresmakter i utviklingsland har over utformingen av fattigdomsstrategiene er
146 heller ikke tilstrekkelig. PRSP har til nå ikke bidratt til å endre maktforhold mellom utviklingsland og
147 de internasjonale finansinstitusjonene i vesentlig grad. Derimot blir debitorlandenes suverenitet
148 undergravid ved at de samme institusjonene som gir gjeldslette også godkjenner og legger føringer
149 for utformingen av PRSP.
150
151 Changemaker krever at gjennomføringen av PRSP må demokratiseres og i større grad bestemmes av
152 utviklingslandene.

153

154 Changemaker krever en gjeldssletteordning som bygger på prinsippet om illegitimitet

155

156

157 **Gjeldsforhandlingsmekanisme**

158 Changemaker ønsker en internasjonal åpen og uavhengig gjeldsforhandlingsmekanisme. Målet med
159 en slik mekanisme er å skape en rettferdig prosess der den skeive maktbalansen mellom kreditor og
160 debitor blir utjevnet. En slik prosess må se på hele gjelden til debitorlandet og avgjøre hvilke deler
161 som er illegitime. Disse delene må slettes fullstendig og umiddelbart uten betingelser. Videre må
162 prosessen vurdere hvor mye gjeld som må slettes for å frigjøre nok midler til å dekke befolkningens
163 grunnleggende rettigheter og behov. Det må ogs utarbeides en helhetlig nedbetalingsplan for den
164 resterende gjelden som sikrer en god og stabil utvikling av den nasjonale økonomien, som slik hindre
165 at nye gjeldskriser oppstår.

166

167 **Gribbefond**⁷

168 Gribbefond er finansaktører som kjøper opp de fattigste og mest gjeldstyngede landenes gjeld, for så
169 å saksøke landet og kreve hele det opprinnelige beløpet samt renter tilbakebetalt. Norge har bidratt
170 i oppkjøpsoperasjoner av gjeld som har vært truet av gribbefond, blant annet i Nicaragua i 2007.
171 Dette er bra, men langt fra tilstrekkelig, da man heller må hindre årsakene til problemet.
172 Changemaker krever derfor et internasjonalt regelverk som hindrer gribbefondenes opptreden.

173

174 **Statens Pensjonsfond Utland og Statsobligasjoner**¹⁰

175 En statsobligasjon er et verdipapir utstedt av myndighetene i et land for å få tilgang til langsiktige
176 finanser. Å utstede en obligasjon er altså en måte å låne penger på og å kjøpe en obligasjon vil da si
177 at man investerer i gjeld.

178

179 I 2008 investerte Statens Pensjonsfond - Utland (SPU) rundt 555 milliarder NOK i ulike
180 statsobligasjoner i 45 land, der 19 av disse er klassifiserte som utviklingsland. Disse investeringene
181 tilsvarer rundt ¼ av de totale investeringene, men er i motsetning til resten av pensjonsfondet ikke
182 underlagt noen etiske retningslinjer. Den eneste begrensingen fondet har er at det ikke kan
183 investere i Burma. Pengene som SPU har investert gjennom kjøp av obligasjoner er ikke øremerket,
184 men går vanligvis direkte inn i en statskasse. Man har derfor ikke mulighet til å sikre seg mot at
185 pengene går til illegitime formål. Dette er problematisk når Norge investerer i land som er involvert i
186 krig eller vepna konflikter eller der myndighetene er ansvarlige for grove menneskerettsbrudd.

187

188 Norge ønsker å fremstå som en ledende når det kommer til etiske investeringer i SPU, men
189 mangelen på etiske retningslinjer på statsobligasjoner bryter med dette selvbildet. Changemaker ser
190 at etiske retningslinjer på statsobligasjoner er et politisk ømfintlig område, men mener likevel at
191 Norge, som eier av verdens andre største statlige investeringsfond, har et ansvar for sine
192 investeringer.

193 Changemaker krever derfor at også investeringer i statsobligasjoner må vurderes ut ifra etiske
194 retningslinjer samt underlegges regelverk for ansvarlig lånegivning.

195

196 **Skatteparadiser og kapitalflukt**

197 Kapitalflukt fra land i sør representerer et alvorlig hinder for utvikling. Kapitalflukt omfatter tre typer
198 overføringer fra sør til nord: Kriminell aktivitet som narkotikahandel og trafficking; kapitalflukt som
199 følge av korrupsjon; og kommersielle ulovlige kapitalbevegelser som internprising og
200 skatteunndragelser. Ulovlig pengestrømmer fra utviklingsland utgjør mellom 4000 og 7000 mrd
201 dollar årlig, ifølge tall brukt av regjeringens kapitalfluktutvalg. Mye av dette går til skatteparadiser,
202 men grunnet skatteparadisenes hemmelighold finnes ikke sikre tall på dette. Ulovlig utstrømning av
203 kapital tilsvarer omtrent det tidobbelte av samlet bistand til utviklingslandene. De tapte

204 skatteinntektene hindrer utviklingsland å investere i blant annet helse- og utdanningssektor, noe som
205 ofte rammer kvinner spesielt hardt.
206

207 Den kommersielle delen av kapitalflukten går som regel gjennom skatteparadis, og omfatter to
208 tredjedeler av den samlede kapitalflukten i verden. Bekjempelse av skatteparadis spiller dermed en
209 sentral rolle i å bekjempe den ulovlige kapitalflukten.
210

211 Skatteparadis er enten stater eller juridiske områder innenfor stater som i hovedsak skaffer
212 inntekter ved å tiltrekke seg utenlandske selskaper og kapital. De tilbyr som regel ingen skatter på
213 kapitalinntekter, de har stor grad av hemmelighet, mangel på åpenhet og effektivt innsyn. Disse
214 skadelige strukturene finner vi ikke bare i tradisjonelle skatteparadis, men også i rike land.
215

216 Mange selskaper benytter seg også av skatteparadis til gjennomføring av såkalt «internprising».
217 Det vil si at selskaper handler med søsterselskaper i andre land til en annen pris enn det som ville
218 vært en naturlig markedspris. Slik kan profitten plassere der det er mest hensiktsmessig, som regel
219 for å unngå skatteplikter i produksjonslandet. Den manglende åpenheten gjør skatteparadisene til et
220 skjulested for korruperte diktatorer som har stjålet formuer fra sin befolkning og selskaper som unngår
221 skatteplikter i utviklingsland. Det gjør det også mulig å finansiere terrororganisasjoner uten at det
222 oppdages. Skatteparadis er dermed til hinder for utvikling i fattige land, og for en mer rettferdig
223 fordeling. Norge og flere andre rike har den siste tiden inngått flere informasjonsutvekslingsavtaler
224 med skatteparadis. Disse avtalene løser ikke problemet for fattige land. Fattige land har ingen
225 mulighet til å forhandle frem slike avtaler. Et system med bilaterale informasjonsutvekslingsavtaler
226 løser derfor ikke problemet
227

228 Dagens internasjonale regnskapsregler utarbeids av IASB – International Standards Board.
229 Organisasjonen er privat og i stor grad styrt av de store internasjonale revisjonsselskapene som Ernst
230 & Young, PricewaterhouseCoopers, Deloitte og KMPG. Disse bærer også et spesielt ansvar for u-
231 landenes tapte skatteinntekter. Revisjonsselskapene har gjentatte ganger blitt bøtelagt for å bedrive
232 skatteunndragelse for sine kunder, som blant annet har rammet utviklingsland. Det må sies å være
233 problematisk at de samme som gir råd om skatteplanlegging er de som bestemmer
234 regnskapsstandardene.
235

236 Changemaker krever at revisjonsselskapenes makt over finanssystemet må reduseres og at
237 revisjonsregler må underlegges et nøytralt internasjonalt organ i FN.
238

239 Changemaker krever at skatteparadisenes økonomiske hemmelighet brytes ned. I tillegg til å jobbe
240 med bekjempelse av skatteparadis internasjonalt, er det en rekke tiltak Norge kan gjennomføre
241 nasjonalt som et ledd i kampen mot skatteparadisene.
242

243 Changemaker krever at Norge innfører såkalt land-for-land-rapportering. I første omgang som krav
244 til norske selskaper i Utvinningsindustrien og til selskaper i portefølgen til SPU. Dette innebærer nye
245 regnskapsregler der multinasjonale selskaper oppgir informasjon om deres økonomiske aktivitet for
246 hvert land de operer i og ikke bare samlet på konsernivå.
247

248 Changemaker krever at Norge jobber for internasjonale regler om automatisk
249 informasjonsutveksling. Dette innebærer at skatteinformasjon mellom relevante skattemyndigheter
250 utveksles automatisk. Dette vil gjøre det enklere for skattemyndigheter å avdekke ulovlig
251 kapitalutførsel også fra utviklingsland. Dagens informasjonsutvekslingsavtaler er ikke tilstrekkelige
252 da disse i all hovedsak er mellom skatteparadis og rike land, mens utviklingsland ikke får
253 fremforhandlet avtaler.
254

255 Changemaker krever at det må opprettes et eget norsk register der alle norske selskaper og
256 enkeltpersoner som tilrettelegger for eller oppretter selskaper og konti i skatteparadis rapporterer
257 om dette. Norge må også arbeide for å forbedre utviklingslandenes skatteadministrasjon og kilder til
258 skatteinntekter.

259
260 Changemaker krever at Norge blant annet må trekke alle Statens Pensjonsfond Utland og Statens
261 investeringsfond for næringsutvikling i utviklingsland (Norfund) sine investeringer gjennom
262 skatteparadiser.

263

264 **Norges rolle**

265 Slettingen av den norske skipseksportgjelda i 2006 var banebrytende internasjonalt fordi den ble
266 slettet på bakgrunn av kreditormedansvar (lånegivermedansvar) og fordi bistandsbudsjettet ikke ble
267 belastet. Fordi handlingen kan være med å sette presedens er det viktig at Norge utreder dette
268 videre og fronter det internasjonalt i større grad. Norge må være et foregangsland og ta ledelsen i
269 arbeidet med illegitim gjeld. Derfor krever Changemaker at Norge skal gjennomføre en gjeldsrevisjon
270 for å finne ut om Norge har flere lån utestående som kan være illegitime, disse må i så tilfelle bli
271 slettet på bakgrunn av deres illegitimitet. Videre krever Changemaker at Norge etablerer klare
272 kriterier for ansvarlig utlån til utviklingsland slik at framtidig illegitim gjeld ikke oppstår. Regler for
273 ansvarlig utlån må også gjelde Statens Pensjonsfond - Utlands kjøp av statsobligasjoner.
274 Changemaker krever også at Norge skal lede an internasjonalt ved å delta aktivt i, og rekruttere
275 andre land til arbeidsgruppen i UNCTAD som har ansvarlig lånegivning og illegitim gjeld som
276 arbeidsområde.

277

278 Kilder:

279 ¹Hanlon, Joseph (2002) Defining Illegitimate Debt
280 <http://www.kirkensnodhjelp.no/Documents/Kirkens%20N%c3%b8dhjelp/Publikasjoner/Temahefter/Defining%20illegitimate%20debt.pdf>

281

282
283 ² Eurodad (2008) Responsible Financing Charter
284 <http://www.eurodad.org/whatsnew/reports.aspx?id=2060>

285

286 ³ Axel Dreher(2002) The Development and Implementation of IMF and World Bank Conditionality
287 <http://129.3.20.41/eps/if/papers/0207/0207003.pdf>

288

289 ⁴ Jubilee Debt Campaign (2008) Does debt relief work?
290 <http://www.jubileedebtcampaign.org.uk/?lid=3376>

291

292 ⁵ IMF (2009) Debt Relief Under the Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative
293 <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/hipc.htm>

294

295 ⁶ IMF (2009) The Multilateral Debt Relief Initiative (MDRI)
296 <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/mdri.htm>

297

298 ⁷ Jubilee Debt Campaign (2008) Vulture funds in more depth
299 <http://www.jubileedebtcampaign.org.uk/Vulture%20funds%20in%20more%20depth+2974.twl>

300

301 ⁸ SLUG (2008) Verdensbanken
302 http://www.slettgjelda.no/Tema/Internasjonale_finansinstitusjoner/Verdensbanken/

303

304 ⁹ SLUG (2008) IMF http://www.slettgjelda.no/Tema/Internasjonale_finansinstitusjoner/IMF/

305

306 ¹⁰ Brynhilsen, Øygunn Sundsbø (2009) **Borrow My Pension: Rapport om norsk utlån gjennom**
307 **Pensjonsfondet** <http://www.slettgjelda.no/?module=Files;action=File.getFile;ID=1869>

308

309

310

311 **3) Fred**

312

313 **Innledning**

314 Voldsmakt, krig og terror hindrer utvikling, skaper skjev fordeling av verdens makt og ressurser, og
315 gjør det vanskeligere å skape en trygg og rettferdig verden. Changemaker vil jobbe for en
316 fredssituasjon som innebærer demokrati, rettferdighet, bærekraftig utvikling og respekt for
317 menneskerettighetene. Changemaker mener at fravær av krig ikke er entydig med fred. Derfor
318 jobber Changemaker innenfor en bredere forståelse av fredsbegrepet i henhold til disse temaene:
319 Rettferdig krig, FN og Nato, private sikkerhetselskaper, terrorisme, norsk våpenindustri, atomvåpen,
320 rakettskjold, asylpolitikk, norske investeringer i okkupasjons- og konfliktområder, det humanitære
321 rom, sivile fredsstyrker og kjønnsbasert vold i krig.

322

323 Vi mener at arbeidet for å sikre fred og menneskerettigheter i all hovedsak skal skje med sivile og
324 politiske virkemidler. Norge bør styrke det politiske arbeidet for dialog og løsninger på konflikter i
325 andre land, samt den sivile og humanitære innsatsen for å bygge opp land etter krig og forhindre nye
326 krigsutbrudd. Viktigere enn dette er det å fjerne de grunnleggende årsakene til konflikt og
327 urettferdighet: fattigdom og skjev global ressursfordeling. Skaper vi rettferdighet, skaper vi fred.

328

329 **Rettferdig krig**

330 Changemaker mener at krig er siste mulighet når alle andre virkemidler som diplomati og
331 økonomiske sanksjoner er utprøvd. Er de utprøvd kan krig bare rettferdiggjøres hvis den er basert på
332 selvforsvar, kollektivt forsvar mot angrep, eller for å stanse folkemord eller andre grove
333 menneskerettighetsbrudd.

334

335 Retten til selvforsvar kan bare påberopes dersom angrep allerede er utført, eller dersom det
336 fremlegges sterke bevis for et nært forestående angrep. Såkalt forebyggende krig, som USAs angrep
337 på Irak i 2003, går ikke under retten til selvforsvar og er et klart brudd på folkeretten. Norge må gå
338 sterkt ut mot at våre allierte gjennom ulovlig krigføring undergraver FN og folkeretten, og skaper en
339 mer utrygg verden. Spørsmålet om militær intervensjon for å hindre at en annen stat utfører grove
340 menneskerettighetsbrudd er vanskelig. Folkeretten åpner ikke for inngripen i en slik situasjon
341 dersom ikke staten det gjelder tillater det, eller "verdensfreden" ikke er truet. Det internasjonale
342 samfunnet har i flere situasjoner unnlatt å gripe inn fordi overgrepene som har funnet sted ikke blir
343 definert som folkemord, for eksempel i Rwanda i 1994 og Darfur på 00-tallet. Dette henger sammen
344 med at FNs medlemsland er forpliktet til å handle dersom folkemord forekommer, i henhold til
345 folkemordkonvensjonen. Changemaker ønsker ikke å vanne ut folkemordbegrepet, men mener at FN
346 også må gripe inn dersom det forekommer grove brudd på menneskerettighetene selv om dette
347 bryter med suverenitetsprinsippet. Det er likevel en fare for at å åpne for såkalte "humanitære
348 intervensjoner" kan utnyttes for å rettferdiggjøre kriger med andre og mindre høyverdige formål.
349 Changemaker mener at selv om ikke folkeretten er perfekt, må den forsvares for å unngå for mange,
350 og illegitime kriger. FNs arbeid med å gjøre stater ansvarlig for å beskytte sine innbyggere under
351 folkeretten - "Responsibility to Protect" - er et steg i riktig retning.

352

353 **FN og Nato**

354 Changemaker ønsker en FN-styrt verdensorden med folkeretten som rettesnor, ikke en verden der
355 de sterkeste statene tar seg til rette. For at FN skal kunne ivareta rollen som verdens viktigste
356 sikkerhetspolitiske og humanitære organisasjon må FN prioriteres av nasjonene. Changemaker
357 mener FN skal være det internasjonale organet hvor Norge skal legge sin militære og diplomatiske
358 tyngde. Samtidig mener vi at FN må reformeres. Sikkerhetsrådet må utvides til et mer representativt
359 utvalg av land. En regional fordeling der alle verdensdeler får fast representasjon er den beste
360 løsningen. Både lavinntekts-, mellominntekts- og høyinntektsland må representeres. Det er
361 uholdbart at store deler av verdens befolkning holdes utenfor det organet der de viktigste
362 beslutningene om fred og sikkerhet tas. Changemaker mener derfor vetoretten bør avskaffes. På

363 kortere sikt bør vetoretten begrenses til kun å gjelde resolusjonene om maktbruk, de såkalte kapittel
364 VII-resolusjonene. FN bør gjøres mindre avhengig av medlemsstatenes frivillige økonomiske bidrag.
365 Vi mener at det bør innføres internasjonale skatter blant annet på flytrafikk, våpenhandel,
366 finanstransaksjoner og klimagassutslipp, som kan bidra til å skape et sterkt FN. Et sterkere finansiert
367 FN vil blant annet bedre kunne understøtte fredsavtaler og bidra til stabilitet og utvikling etter kriger
368 slutter. I dag er denne viktige delen av FNs fredsbygging kraftig underfinansiert. Dette øker sjansene
369 for at land faller tilbake i krig.

370

371 Changemaker mener Norge prioriterer Nato i for stor grad i forhold til FN. Dette må sees i
372 sammenheng med at Natos nye strategikonsept kan undergrave Folkeretten og FNs mulighet til å
373 spille en fredsskapende rolle. Med 'out of area-strategien' kan Nato opptre som verdenspoliti.
374 Changemaker er mot denne strategien, fordi den øker faren for flere folkerettsstridige angrepskriger
375 og er en klar forskyvning i retning av de sterkeste rett. Changemaker tar også sterk avstand fra
376 Nato-doktrinen om førstebruk av atomvåpen, og krever at Norge må jobbe aktivt mot den.

377

378 **Private sikkerhetselskaper**

379 Private sikkerhetselskaper har de siste årene fått en økt betydning i internasjonal politikk. Disse
380 selskapene opererer ofte i en juridisk gråsoner, hvor de hverken er underlagt sivile eller militære
381 rettsmyndigheter. Dermed kan de bidra til å undergrave og utfordre statlig rettsikkerhet, særlig i
382 utviklingsland. Changemaker mener slike selskaper må underlegges økt internasjonal kontroll.
383 Dersom private sikkerhetselskaper engasjeres av krigsførende stater må de følge Genève-
384 konvensjonene, og nektes å delta i offensive militæroperasjoner.

385

386 **Terrorisme**

387 Terrorisme er fryktskapende handlinger som brukes som virkemiddel for å oppnå et politisk mål, og
388 brukes både av stater og ikke-statlige aktører. Internasjonal terror er en trussel verdenssamfunnet
389 må forholde seg til og bekjempe. Alle former for terror er uakseptable framgangsmåter for å nå
390 politiske mål. Changemaker mener en må problematisere den dominerende vestlige trusselanalysen.
391 For flertallet av jordens befolkning utgjør fattigdom og klimaendringer langt større trusler mot liv og
392 sikkerhet enn terror. Terrorbekjempelsen må ikke gå på bekostning av arbeid for sikring av
393 menneskerettigheter. Internasjonal terror er internasjonal kriminalitet, og må håndteres deretter.
394 Changemaker mener at for å bekjempe terror, er det nødvendig med en langsiktig strategi som
395 angriper bakenforliggende årsaker til at lokal og internasjonal terror finner sted.

396

397 **Norsk våpenindustri**

398 Norsk våpenindustri har siden år 2000 blitt 21doblet, og Changemaker er i mot en slik militarisering
399 av økonomien. Vi mener at industrien må dreies fra militær opprustning til nedrustning og sivile
400 formål som verden faktisk har bruk for. Changemaker ønsker en utfasing av norsk våpeneksport,
401 samt forsvarets utlån, utleie og gaver av våpen, ammunisjon og annet krigsmateriell. Norge må
402 stanse alle typer subsidier til produsenter av krigsmateriell, så lenge Norge eksporterer våpen.

403

404 Changemaker ønsker statlig kontroll med norsk våpeneksport, samt med utlån, utleie og gaver av
405 våpen, krigsmateriell og komponenter til krigsmateriell av alle mottakere av dette. Norge må kreve
406 sluttbrukererklæringer av alle land vi selger krigsmateriell til, og etablere kontrollrutiner og
407 sanksjonsmekanismer for å sikre at sluttbrukererklæringene overholdes.

408

409 Omtrent 700 000 mennesker drepes i dag som følge av håndvåpenbruk. Per i dag finnes det ikke ikke
410 et helhetlig og tilstrekkelig system for merking og sporing av norske våpen og ammunisjon, eller et
411 internasjonalt regelverk for salg av disse. Changemaker mener også at direkte salg av A-og B-
412 materiell ikke skal forekomme til udemokratiske regimer, land og områder i krig eller der krig truer
413 eller grove menneskerettighetsbrudd finner sted. Changemaker vil at Norge aktivt må involvere seg i

414 arbeidet for en juridisk bindende, internasjonal avtale som setter strenge rammeverk rundt den
415 globale våpenhandelen, en Arms Trade Treaty som FN har startet forhandlinger om.

416

417 Den norske stat må bruke sitt eierskap i våpenselskaper de har eierandeler i, for å utføre kontroll
418 over fabrikker som ligger i andre land, og stanse praksisen med utlisensiering av våpenproduksjon til
419 land med svak eksportkontroll, og mener at i slike tilfeller må norske eksportregler følges.

420 **Atomvåpen, atomkraft og rakettskjold**

421 Changemaker er mot alle former for masseødeleggelsesvåpen og mener at atomvåpen må avskaffes
422 fullstendig på grunnlag av humanitære og folkerettslige forpliktelser. Alle eksisterende atomvåpen
423 må ødelegges og det radioaktive sprengstoffet må lagres forsvarlig. Changemaker mener at
424 sikkerhetstrusselen atomvåpen skaper er høyere enn sikkerhetsgevinsten, og at full
425 atomnedrustning dermed også er en sikkerhetspolitisk nødvendighet. Atomvåpen kan på få timer
426 drepe flere hundre millioner mennesker og risikere å utslette hele den menneskelige sivilisasjon.
427 Atomvåpen er urettferdig fordi de eies av- og beskytter bare noen land, men konsekvensene av
428 atomvåpen er ikke-diskriminerende, og må tas av hele menneskeheten. Bruk av atomvåpen vil skape
429 store miljøskader, endre klimaet på jorden og svekke ozonlaget.

430 Ikke-spredningsavtalen fra 1968 (NPT) undergraves av at ikke alle land er tilsluttet, og for å skape en
431 reell og universell atomnedrustning mener Changemaker det er nødvendig med et forbud mot
432 atomvåpen. Vi mener at en slik avtale kan foregå innenfor rammen av NPT, og være i tråd med
433 forpliktelsen under artikkel VI. Et forbud må inkludere utvikling, produksjon, lagring og transport av
434 atomvåpen, samt bruk og trussel om bruk. Norge har hittil stemt mot forslag i FN om en slik prosess,
435 men Soria Moria 2 åpner for at Norge kan revurdere sitt standpunkt. Norge spilte en viktig rolle i
436 arbeidet med konvensjoner mot kjemiske og biologiske våpen, og kan spille en like viktig rolle i
437 arbeidet med en tilsvarende konvensjon som forbyr atomvåpen. Changemaker mener at Norge skal
438 bruke sin rolle i FN og andre internasjonale fora for å arbeide aktivt og tydelig for et forbud mot
439 atomvåpen, samt bevaring og utvikling av ikkespredningsavtalen.

440

441 Changemaker ser ikke på atomkraft som en god løsning på energikrisen i verden. Med atomkraft
442 medføres fare for spredning av atomvåpen og atomvåpenteknologi, misbruk, ulykker, driftsuhell
443 samt avfall. Det er ikke en bærekraftig løsning å gjøre verden avhengig av kjernekraft som innebærer
444 en konstant risiko for massive ødeleggelser.

445

446 USA og NATOs rakettskjoldplaner senker terskelen for opprustning og angrepskrig, og er et uttrykk
447 for en ressursbruk som er forbeholdt rike land. Et rakettskjold er et ekskluderende sikkerhetspolitisk
448 redskap som fører til en mer uttrygg verden og presser fattige land på sidelinjen, og må derfor aktivt
449 motarbeides. Rakettskjold er et hinder i prosessen mot nedrustning og avspenning i verden. Norge
450 må derfor benytte seg av sin vetorett i NATO om det skulle bli spørsmål om utbygging av et
451 rakettskjold for NATO.

452

453 **Det humanitære rom**

454 Det sivile samfunn er ofte skadelidende i krig, og Changemaker mener derfor det er ytterst viktig at
455 det humanitære rom sikres. En blanding av humanitær hjelp og militære virkemidler er svært
456 problematisk, da det ofte setter hjelpearbeideres liv i fare, og skader deres viktige innsats for den
457 sivile befolkningen. De norske styresmaktene må være tydelige på skillet mellom humanitær hjelp og
458 militære virkemidler, og med utgangspunkt i dette vurdere hver enkelt situasjon i sine internasjonale
459 bidrag og sin økonomiske støtte.

460

461 **Sivile fredsstyrker**

462 I Norge er det vilje og kapasitet til å satse på fredsbygging. UDs strategiske rammeverk
463 "Utviklingspolitikken bidrag til fredsbygging" fra 2004 viser dette, men det unnlates imidlertid å
464 fokusere på viktige elementer i fredsbygging som forsoning og rettferdighet. Changemaker mener at
465 Norge må gå inn for å opprette sivile fredsstyrker som en sentral del av Norges fredsbyggende og
466 konfliktforebyggende arbeid, etter modell fra Tyskland og andre europeiske land. Vi mener at
467 siviltjenesten må utvikles til å bli en fredsrelevant tjeneste og et første skritt på veien mot en
468 yrkeskarriere som fredsarbeider, slik den militære førstegangstjenesten kan være starten på en
469 yrkesmilitær karriere. En sivil fredsstyrke vil kunne ha kompetanse i viktige fredsbyggingsaktiviteter
470 som dialog, brobygging, psykososial støtte, ledsaging, meglings og fredsundervisning. Changemaker
471 støtter prinsippet om økonomisk militærnekt. En slik utvidelse av militærnekteloven vil gi
472 skattebetalere mulighet til å betale en fredsskatt i stedet for den delen av skatt som i dag brukes til
473 militære formål. Denne kan blandt annet bidra til å finansiere sivile fredsstyrker.

474

475

476 **Kjønnsbasert vold**

477 Kjønnsbasert vold rammer én av tre kvinner verden over, og i land i krig og konflikt blir voldtekt
478 systematisk brukt som et strategisk våpen. Seksualisert tortur og massevoldtekter brukes for å
479 ydmyke, skremme og kontrollere motparten. Bruk av voldtekt som våpen i krig krenker kvinners rett
480 til beskyttelse og sikkerhet, og hindrer likeverdig deltagelse i samfunnet i henhold til FNs
481 Sikkerhetsråds resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet. Det er også viktig å se den
482 ukontrollerte spredningen av håndvåpen og ammunisjon som noe som forverrer kjønnsbasert vold,
483 og som en trussel mot kvinners muligheter til å forsvare seg. Kjønnsbasert vold innbærer alltid brudd
484 på menneskerettighetene. Dette er kriminelle handlinger som må straffeforfølges.

485

486 I situasjoner der nasjonale stater ikke er i stand til å ivareta primær beskyttelse av sine sivile
487 statsborgere, gir normen Responsibility to Protect (R2P) legitimitet til internasjonale aktører å
488 engasjere seg, assistere, eller i ekstreme situasjoner substituere nasjonale aktører eller ulovlige
489 myndigheter for å oppnå en adekvat beskyttelse av sivile.

490

491 Changemaker mener at Norge må følge opp kravene i FN-resolusjon 1325. Norge må aktivt arbeide
492 for å mobilisere internasjonale organisasjoner og humanitære aktører til aktiv innsats for å
493 bekjempe seksuell vold mot kvinner i konflikt- og katastrofesituasjoner.

494

495 **Fred og Changemakers andre temaer**

496 Fred er ikke entydig og enkelt, men henger sammen med, og er avhengig av svært mange faktorer.
497 Mye av det Changemaker jobber med innenfor andre temaer er en del av dette bildet. Changemaker
498 jobber derfor for å skape forståelse for et helhetlig syn på fred som ikke bare innebærer fravær av
499 væpnet konflikt, men også fravær av undertrykkende samfunnsforhold som skaper grobunn for krig
500 og konflikt. Derfor er alle Changemakers arbeidsområder som arbeidet for rettferdige
501 handelsstrukturer, sletting av u-landsgjeld, kampen mot spredning av hiv og aids, og stans i
502 klimaendringene og beskyttelse mot konsekvensene, viktig for å sikre rettferdighet og fred.

503

504

505 **4) Handel**

506

507 **Innledning**

508 Internasjonal handel blir stadig viktigere. Omfanget av handelen har økt enormt de siste tiårene, og
509 mange land har opplevd økonomisk vekst og hatt stor glede av dette. Handel kan være et av de mest
510 effektive hjelpemidlene for fattige land å jobbe seg ut av fattigdommen. Slik det fungerer i dag er det
511 globale handelssystem urettferdig fordi de rikeste sitter med veldig stor makt, og dette bidrar til å

512 øke forskjellen mellom fattig og rik. Det skaper en skjev fordeling av verdens ressurser, hindrer
513 utvikling og undertrykker verdens fattige. Changemaker mener at både FN-pakten og ulike FN-
514 konvensjoner om biologisk mangfold, miljø, folkemord, tortur, arbeiderrettigheter og
515 menneskerettigheter må overordnes alle internasjonale handelsavtaler.

516
517 I arbeidet med å gjøre handel rettferdig er det nødvendig å ha en internasjonal organisasjon som
518 regulerer handel på tvers av landegrensene. Dette arbeidet må drives åpent og demokratisk, hvor
519 maktforhold ikke spiller noen rolle. Gjennom Verdens handelsorganisasjon (WTO) og bilaterale
520 avtaler er det den økonomisk sterkeste part som får gjennomslag for sine interesser. Changemakers
521 mål er derfor å skape et rettferdig handelssystem gjennom strukturelle endringer, der
522 utviklingslandenes interesser ivaretas.

523 524 **WTO- multilaterale avtaler**

525 Tross dets svakheter og mangler, er WTO det beste alternativet til en verdensomspennende
526 handelsorganisasjon, med mulighet til å lage rettferdige globale handelsregler. WTO gir fattige land
527 sjansen til å stå samlet i kampen for felles interesser. Problemene i den pågående Doha-runden viser
528 nettopp at dette er mulig. Det er derfor viktig at de rike landene ikke stiller seg på bakbeina, men
529 kommer lavinntekts- og mellominntektslandene i møte. Norge må bidra til at slutføringen av Doha-
530 runden blir i tråd med det opprinnelige utviklingsmandatet, og at det blir tatt mer hensyn til fattige
531 land, ikke bare de minst utviklede landene (MUL).

532
533
534 Frem til nå har det derimot WTO ikke fungert til fordel for de fattigste. I dagens utgave av verdens er
535 det de rikeste landene som har mest makt, og det er lite åpenhet rundt prosessene. Changemaker
536 mener derfor at WTO ikke bidrar til utviklingen på en konstruktiv måte, men snarere hindrer den.
537 Changemaker mener at:

- 538
539 • Norge må bidra til mer åpenhet rundt prosessene i WTO

540
541 Sanksjonsmulighetene i WTO innebærer at dersom et land bryter WTO-reglene overfor et annet
542 land, kan det fornærmede landet innføre handelsstraff mot regelbryteren. Dette gjør at rike
543 land har sterkere sanksjonsmuligheter enn utviklingsland. I tillegg har de bedre muligheter for å føre
544 sak mot et utviklingsland. Changemaker mener at:

- 545
546 • Sanksjonssystemet må endres slik at utviklingsland sine sanksjonsmuligheter blir styrket.
547 Dette for eksempel ved å styrke mulighetene for å gjennomføre utradisjonelle straffetiltak,
548 som represalier innenfor ikke-relaterte avtaleområder (kryssrepresalier).

549
550 Forhandlingsmandatet for Doha-runden er utdatert, og tar i svært liten grad inn over seg
551 utfordringene klimaendringene skaper for handelssystemet. For å møte klimakrisen må internasjonal
552 handel la utslippshensyn trumfe frihandelshensyn.

- 553 • Det må tidlig komme på plass et forhandlingsmandat i WTO som sørger for å legitimere
554 klimatiltak, så lenge disse har en begrenset handelsvridende effekt.
- 555 • Handelsregimet og klimaregimet må harmoniseres, slik at de fungerer gjensidig støttende,
556 om dette gjelder merking, standarder, toll, avgifter, subsidier eller kvoter.

557 558 **AoA- (Agreement on Agriculture) landbruksvarer**

559 Flesteparten av verdens fattige jobber i landbrukssektoren og for mange kan handel med
560 landbruksprodukter føre til betydelig fattigdomsreduksjon. Dagens urettferdige bytteforhold er
561 imidlertid ikke positivt for utviklingslandene. Eksportsubsidier og overproduksjon i Nord, kombinert

562 med lave tollmurer i Sør, har i en rekke enkelttilfeller ført til dumping og utkonkurrering av lokal
563 industri og jordbruk. Changemaker mener derfor at:

564

565 • Alle lavinntektsland har rett til å gjennomføre de tiltak som er nødvendige for å beskytte
566 sin befolknings tilgang på mat.

567 • Det internasjonale vedtaket om å fjerne alle eksportsubsidier må gjennomføres.

568 De forskjellige subsidieboksene i WTO har ikke redusert jordbrukssubsidier i vesentlig grad,
569 men vært med på å legitimere subsidier som både fører til dumping og hindrer utviklingsland
570 markedsadgang i rike land. Antidumpingtiltakene som land kan benytte seg av for å beskytte
571 seg mot subsidierte industrivarer fra å bli dumpet på sitt marked, er ikke tilgjengelige for
572 landbruksvarer.

573

574 • Toll må fremdeles være et lovlig virkemiddel for fattige land for å kunne beskytte utsatte
575 sektorer og sikre økonomisk vekst og utvikling.

576 • Mekanismene for antidumpingtiltak i WTO også må gjøres anvendelige for
577 jordbruksprodukt

578 • Mellom- og lavinntektsland må gis økt markedsadgang i industriland, også på
579 landbruksvarer.

580 • Subsidieboksene i WTO må revideres slik at subsidier som fører til dumping eller hindrer
581 utviklingsland tilgang på markeder i rike land, forbys.

582

583 **NAMA (Non- Agricultural Market Access) - industri og fisk**

584 NAMA-avtalen omfatter nesten 90 % av alle eksporterte varer i verden, og har stor betydning for
585 verdenshandelen. Hovedformålet er å åpne markedene mest mulig, og derfor redusere tollsatsene.
586 Changemaker mener at Norges krav i NAMA forhandlingene i WTO om betydelige tollkutt i
587 utviklingsland er uakseptable. Spesielt når de ses i forhold til den norske politikken i AoA
588 forhandlingene, der vi kjemper hardt for å beholde en enda høyere toll på landbruksprodukter.
589 Changemaker mener at:

590

591 • Norge ikke må la norske offensive interesser, f. eks fisk, gå på bekostning av utviklingsland
592 sitt politiske handlingsrom.

593 • Fisk burde være en del av AoA istendenfor NAMA.

594

595 Mange fiskersamfunn i fattige land er like sårbare som bønder, og står ovenfor mange av de samme
596 problemene. Det at fisk er en del av NAMA-avtalen, gjør at de blir utsatt for mye strengere krav om
597 liberalisering enn de ville ha møtt i AoA.

598

599 Historisk sett har de fleste landene i verden hatt høy beskyttelse av sin økonomi mens de har bygget
600 opp sin industri. Med NAMA-avtalen fratras nå fattige land denne muligheten. Changemaker mener
601 at

602

603 • Utviklingsland må få kunne bruke toll og andre økonomiske virkemiddel for å bygge egen
604 industri. Disse virkemidlene bør samtidig inneholde forutsigbare rammer for avvikling, for å
605 skape levedyktig industri.

606 • Ved utvikling av ny industri i utviklingsland, må hensyn til liberalisert handel og patentvern
607 være underordnet hensyn til utvikning og klimavennlig industri.

608

609 **GATS (General Agreements on Trade in Services)- tjenester**

610 Tilgang til rent vann, retten til utdanning og tilstedeværelse av et helsevesen er grunnleggende
611 menneskerettigheter, og skal aldri underordnes handelshensyn.

612

613 Hvis man gjennom GATS åpner grensene for utenlandsk konkurranse, forplikter man seg til å holde
614 de åpne for all fremtid. Det betyr at land ikke kan trekke tilbake forpliktelser som er gitt, eller legge
615 inn nye forbehold på et senere tidspunkt. Dermed legger nåværende regjeringer føringer for alle
616 fremtidige regjeringer, fordi det ikke er mulig å endre politikken på bakgrunn av erfaringer som
617 gjøres med denne konkurransen.

618

619 Det stadig økende presset på utviklingsland for å liberalisere og privatisere tjenestesektoren,
620 sammen med GATS' krav om irreversibilitet, gjør at makten over grunnleggende rettigheter og
621 reguleringsmekanismer blir fratatt folket og folkevalgte myndigheter. Changemaker mener at:

622

- 623 • Kravet om irreversibilitet må dempes, ved for eksempel å innføre en tidsbegrensning.
- 624 • Det er galt at land skal bli pålagt hvilken økonomisk politikk de skal føre. Dette må det
625 enkelte land få bestemme selv.

626

627 Enkelte sider ved GATS fører til at utviklingsland mister muligheten til å bruke flere av de
628 virkemidlene som rike land har brukt for å sikre utvikling i sine samfunn.

629 Changemaker mener at:

630

- 631 • Land må ha rett til å regulere konkurransen i tjenestesektoren.
- 632 • Norske offensive handelsinteresser ikke må gå på bekostning av fattige lands politiske
633 handlingsrom.

634

635 **TRIPS (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights) – kunnskap**

636 Teknologi og kunnskap er blant de viktigste byggeklossene i all utvikling. Nettopp derfor må arbeidet
637 med intellektuelle eiendomsrettigheter handle om å lage et rammeverk som har til hensikt å øke
638 tilgangen på kunnskap, og å sikre at den blir brukt. Teknologioverføring er en viktig faktor i kampen
639 mot fattigdom. I dag er TRIPS-avtalen under WTO den viktigste enkeltavtalen i det internasjonale
640 patentregimet. Changemaker er imot denne avtalen fordi den er sterkt urettferdig. Avtalen fører til
641 at kunnskap blir gjort utilgjengelig og derfor hindrer utvikling.

642

643 TRIPS-avtalen er som en liten grunnlov for patentrettigheter, og krever at alle land innfører spesielle
644 regler for beskyttelse av disse. På den måten tvinger avtalen fattige land til å innføre et regime som
645 fremmer de store selskapenes interesser på bekostning av fattige menneskers rettigheter.

646 TRIPS-avtalen krever bare en minimumsstandard for beskyttelse av patentrettigheter. Derfor stiller
647 ofte rike land som betingelse i bilaterale avtaler med fattige land, at de innfører av strengere krav
648 til patentbeskyttelse (TRIPS+ bestemmelser). Changemaker krever at:

649

- 650 • TRIPS-avtalen bør inneholde en maksimumsstandard for beskyttelse av patenter i det
651 enkelte land.

652

653 Changemaker mener at patentregimet favoriserer eiendom og fortjeneste foran fattige menneskers
654 liv og mulighet for utvikling. En nødvendig betingelse for at kunnskap kan bli brukt, er at kunnskap
655 blir skapt. Likevel må ikke hensynet til oppfinneren veie så tungt at forbrukeren blir glemt.

656 Changemaker krever at:

657

- 658 • Menneskerettigheter må settes høyere enn patentrettigheter.
- 659 • Patenttiden gjøres kortere. Dette vil kunne være et kompromiss mellom selskapenes
660 muligheter til å tjene penger og fattige folks mulighet til å skaffe seg den patenterte
661 kunnskapen.

662

663 TRIPS-avtalen åpner for at det kan gjøres unntak fra patentregelverket i en nasjonal krisesituasjon.
664 Dette er et viktig unntak, da det gjør at land kan skaffe billige medisiner til sin befolkning. Imidlertid
665 motvirker de rike landene at fattige land skal kunne ta i bruk denne unntaksbestemmelsen.
666 Changemaker krever derfor at:

- 667
- 668 • Det må bli mye enklere for land å ta i bruk unntaksbestemmelsen om tvangslisens og
669 parallellimport for utviklingsland.
- 670 • TRIPS-avtalen må garantere at alle mennesker får tilgang på medisiner.
- 671

672 Avtalen bidrar til å gjerde inn og gjemme bort stadig mer teknologi og kunnskap, og sikrer rike
673 menneskers muligheter til å tjene seg enda rikere: Ved å ta patent på kunnskap som fattige
674 mennesker trenger. Changemaker mener at teknologioverføring er helt essensielt for at et land skal
675 kunne bygge seg opp til et velfungerende samfunn. Avtalen må endres slik at den sikrer
676 teknologioverføring og utvikling i de fattigste landene. Changemaker krever at

- 677
- 678 • Begrepet nasjonal krisesituasjon også må dekke økonomisk og sosial underutvikling, samt
679 behov for tilpassing til klimaendringer.
- 680

681 TRIPS-avtalen åpner også for at selskaper stjeler kunnskap fra fattige land. Dette er fordi
682 avtalen tillater at selskaper kan ta patent på prosesser og bruksområder som har eksistert i mange
683 tusen år, og som selskapet derfor ikke har oppfunnet selv. Changemaker krever at:

- 684
- 685 • TRIPS-avtalen bare tillater at man kan ta patenter på nye oppfinnelser.
- 686 • Norge må utøve press for å få en reforhandling av TRIPS-avtalen med i mandatet for neste
687 runde i WTO-forhandlingene, slik at det i større grad åpnes for nødvendig
688 teknologioverføring.
- 689 • TRIPS-avtalen må harmoniseres med Konvensjonen om biologisk mangfold, slik at grupper
690 sikres deler av overskuddet av tradisjonell kunnskap. Dette for at samfunnsgrupper som
691 sitter på tradisjonell kunnskap sikres deler av overskuddet når denne kunnskapen benyttes
692 kommersielt.
- 693

694
695

696 **Bilaterale avtaler**

697 Antallet bilaterale frihandelsavtaler har eksplodert de siste årene. Mye av dette skyldes stagnasjon i
698 forhandlingene i Verdens handelsorganisasjon (WTO). Et sentralt trekk ved de bilaterale avtalene er
699 at de er preget av skjevt maktforhold mellom partene. Ofte er det rike land, eller grupper av rike
700 land, som går sammen og forhandler med en part som er betydelig svakere økonomisk. Dette fører
701 til at avtalene ofte favoriserer de rike landene. Derfor mener Changemaker at:

- 702
- 703 • Norge må jobbe aktivt for å få gang i forhandlingene i WTO, og jobbe for at de fattigste
704 landene blir hørt i prosessen.
- 705

706 Når Norge likevel går inn i bilaterale handelsavtaler, må de derfor ta sterkt i betraktning u-lands
707 interesser, og sørge for at deres politiske handlingsrom blir bevart.

708

709 Norge utgjør sammen med de andre landene i European Free Trade Association (EFTA) en gruppe
710 industrialiserte land med aggressive forhandlingsposisjoner over mange sektorområder, noe som
711 kan bidra til å svekke avtalepartnernes politiske handlingsrom. Changemaker krever at:

- 712 • Norge må gjøre en kritisk vurdering om EFTA er en hensiktsmessig handelsblokk å
713 framforhandle bilaterale avtaler sammen med.

- 714 • Norge må vise aktiv interesse og motstand om partnerland innenfor EFTA kommer med krav
715 eller forhandlingsposisjoner som kan sette profitt og økonomiske interesser foran hensyn til
716 helse, utvikling og menneskerettigheter.

717 Bilaterale avtaler regulerer handel for enorme verdier, og er av stor betydning for norsk næringsliv
718 og avtalepartens næringsliv. Handel skaper grunnlaget for utvikling for alle, og angår oss alle. Likevel
719 bærer prosessen rundt bilaterale avtaler preg av et enormt demokratisk underskudd, hvor en
720 håndfull byråkrater sitter med stor makt bak lukkede møtedører. Changemaker krever at:

- 721 • Norske myndigheter må foreta en konsekvensutredning og en bred høringsrunde
722 forbindelse med enhver bilateral handelsavtale. I denne prosessen må også
723 sivilsamfunnsgrupper fra avtalepartnerens land ha tilgang.

724

725 **TRIPS +**

726 TRIPS-avtalen fungerer som en minimumsstandard for beskyttelse av patenter. Et land kan velge å
727 innføre en lovgivning som gir strengere beskyttelse enn det TRIPS-avtalen krever. Ettersom disse
728 bestemmelsene gir flere og strengere patentregler kalles de for TRIPS +. Rike land setter ofte som
729 betingelse at samarbeidsland innfører strengere patentregler for å inngå bilaterale avtaler. Fattige
730 land går lett med på betingelsen når rike land lokker med større markedsadgang, eller i frykt for å
731 miste eksportmuligheter.

732 Innføringen av disse TRIPS + bestemmelsene undergraver demokratiet. De bilaterale avtalene
733 med TRIPS + bestemmelsene utarbeides som regel av et fåtall ministre fra hvert av landene i det
734 skjulte. Folket er som oftest uvitende om hva som skjer. Changemaker krever at:

735

- 736 • At Norge ikke lar sine bilaterale avtaler inneholde en strengere patentlovgivning enn TRIPS-
737 avtalen.
738 • At det er åpenhet i prosessen når to land forhandler om patentbestemmelser gjennom
739 bilaterale avtaler.

740

741 En slik streng lovgivning for patentbeskyttelse kan oppnås ved å godkjenne UPOV-konvensjonen.
742 Denne krever at landene åpner for patentering av vanlige planter. For bønder innebærer dette at de
743 risikerer at metoder og planter de har brukt i hundrevis eller tusenvis av år, blir patentert. Dette
744 fører til en enorm økonomisk belastning for bøndene ved at de må betale en høy avgift på patenterte
745 planter og dyr.

746

747 Samtidig er det med på å svekke det biologiske mangfoldet. Changemaker mener det er feil å dele ut
748 patenter på dyr og planter. Alle bør kunne nyte godt av naturen.

749

750 **EPO**

751 Norge har tidligere ført en restriktiv patentpolitikk. Fra 1.januar 2008 ble Norge medlem i EPO, altså
752 det European Patent Office. Etter EPO-konvensjonen, artikkel 53b, er det ulovlig å patentere
753 essensielle biologiske prosesser for plantefordeling i Europa. Likevel har organisasjonen de siste
754 årene åpnet for å gi patenter på vanlige, altså ikke genmodifiserte, planter og dyr. Allerede er det
755 innvilget over 35 slike patenter, og tendensen er økende. Changemaker krever at:

756

- 757 • Norge tar et klart standpunkt i EPO mot patenter på ikke-genmodifiserte planter og dyr.

758

759

760

761 **Investeringsavtaler**

762 En bilateral investeringsavtale er en avtale mellom to land, og gjelder investeringer foretatt av
763 selskaper fra det ene landet i det andre landet. Hensikten er å gi rettigheter til selskaper slik at de
764 blir mer villige til å investere. Tradisjonelt har slike avtaler blitt inngått for å sikre investeringer i land

765 med ustabile regimer eller rettssystemer. Imidlertid viser rapporter, bl.a. utgitt av Verdensbanken og
766 IMF, at bilaterale investeringsavtaler ikke fører til økte investeringer. I dag gis selskapene rettigheter,
767 mens vertslandet fratras reguleringsmekanismer.

768 I WTO gikk utviklingsland sammen og stanset MAI-avtalen, som er en multilateral utgave av
769 investeringsavtaler, nettopp fordi den begrenset deres politiske handlingsrom. Bilaterale
770 forhandlinger bør ikke brukes til å presse gjennom avtaler som har blitt avvist i WTO. Norge bør
771 derfor ikke inngå omfattende investeringsavtaler.

772

- Norge må jobbe aktivt for at utviklingsland skal få anvende de nødvendige

- virkemidlene for å sikre eierskap til egne ressurser, både i forbindelse med multi- og

- bilaterale investeringsavtaler.

775

776 **Arbeidsrettigheter**

777 I dagens økonomiske system står fattige land i fare for å spesialisere seg i fattigdom. Deres
778 komparative fortrinn på det internasjonale markedet er dårlige arbeidsforhold og muligheten til å
779 bryte internasjonale arbeiderrettigheter. Den økonomiske situasjonen de befinner seg i gjør dem
780 sårbare i forhold til internasjonale selskaper, som utnytter deres situasjon til egen fordel. I et
781 kappløp mot bunnen konkurrerer fattige land i budrunder som presser prisene nedover til et kunstig
782 lavt nivå. De lave produksjonskostnadene resulterer i brudd på menneskerettigheter og gjør det
783 mulig for internasjonale selskaper å produsere varer under slavelignende forhold.

784 Å unngå dette krever sterke internasjonale avtaler som garanterer arbeidernes rettigheter. Vårt mål
785 er en minstestandard for arbeiderrettigheter som skal være gjeldene i hele verden. Changemaker
786 mener at frivillige etiske retningslinjer ("Code of Conduct"-strategier) ikke bare er utilstrekkelige,
787 men også kan være til hinder for et slikt internasjonalt regelverk.

788

789

- Changemaker krever at arbeideres rettigheter sikres gjennom et internasjonalt

- regelverk som er juridisk bindende.

- Dette regelverket må inneholde minstekrav til lønnsvilkår for arbeidere som tar

- utgangspunkt i begrepet om "levelønn" (mat, rent vann, husrom, klær, utdanning for

- barna, grunnleggende helsestell og litt ekstra til sparing eller uforutsette utgifter)

794

795 **Bedrifters samfunnsansvar (Corporate Social Responsibility – CSR)**

796 Changemaker arbeider for at norske bedrifter skal utvise ansvarlighet og redelighet i de samfunn de
797 opererer i. Det innebærer blant annet at de må sikre menneskerettighetene, ta avstand fra
798 barnearbeid, sikre gode arbeidsvilkår for arbeiderne, og ivareta og beskytte miljøet. Dette bunner i
799 det etiske syn på at bedrifter har et ansvar som går utover deres økonomiske egeninteresse. Videre
800 er det grunn til å føre strengere kontroll ved bruk av underleverandører i u-land som norske selskap
801 benytter. Disse underleverandørene må følge etiske krav etter norsk standard. Changemaker krever
802 at:

803

804

- Norske bedrifter i utlandet må utvise ansvarlighet og redelighet i det samfunnet en

- opererer i. De må anerkjenne et ansvar som går utover den rent økonomiske

- selvinteressen, og sørge for FNs menneskerettigheter, barnekonvensjonen, ILOs

- kjernekonvensjoner og nasjonal lovgivning blir holdt.

- Dette må sikres i et juridisk bindende regelverk.

809

810 For å oppnå dette ønsker vi likevel ikke en direkte boikott av varene, da det ofte bare resulterer i
811 arbeidsledighet og rasering av lokalsamfunn. Forbrukernes press mot fabrikkere og kleskjeder er
812 viktigere virkemidler for å oppnå bedre arbeidsforhold. Dette gjør vi blant annet gjennom Clean
813 Clothes Campaign, som er en internasjonal kampanje for å bedre arbeidsforholdene til
814 tekstilarbeiderne.

815

816 **Norske investeringer i konflikt- og okkuperte områder**

817 Flere norske bedrifter spiller en rolle i konflikt- og okkuperte områder. Dette gjør de ved å drive
818 næringsvirksomhet med regimer som bryter menneskerettighetene og/eller handler i strid med
819 folkeretten. Dette ser vi for eksempel i Vest-Sahara, Israel og Filippinene. Changemaker mener dette
820 er med på å legitimere og opprettholde undertrykkningen som foregår, og at det er galt at norske
821 bedrifter profitterer på denne typen undertrykking. Norsk næringslivs investeringer i bedrifter i
822 ulovlig okkuperte områder er etisk uansvarlig og må ikke finne sted.

823

824 **Fairtrade**

825 Det overordnede målet, og den eneste måten handel kan bidra til å avskaffe fattigdom, er å skape et
826 virkelig rettferdig handelssystem. Mens vi arbeider med dette finnes det imidlertid muligheter for
827 enkeltpersoner å delta i et alternativt handelssystem, som setter menneskers rettigheter foran
828 profitt. Fairtrade er et sertifiseringssystem hvor man stiller visse krav for å kunne godkjennes, f. eks
829 anstendig lønn til bøndene. Slik skal forbrukere kunne skille mellom rettferdige og urettferdige
830 produkter. Ved å kjøpe et sertifisert produkt viser man at man ønsker at fattige bønders vilkår skal
831 bedres. Men det er viktig å se begrensningen i Fairtrade og at det ikke alene vil forandre
832 handelssystemet. For å få til den virkelige forandringen må de grunnleggende strukturene endres.
833 Fairtrade er imidlertid fortsatt viktig for holdningsarbeid og økt bevissthet blant forbrukerne.

834

835 **Konklusjon**

836 Et godt handelssystem kan gjøre verden mer rettferdig. Men per i dag går utviklingen i feil retning.
837 De rike landene tjener på handelssystemet, og forskjellen mellom fattige og rike øker. Vi ser derfor
838 behovet for store strukturelle endringer. WTO må bli mer åpen og demokratisk, og fattige lands
839 interesser må ivaretas bedre. Menneskerettigheter, klima og tilgang på mat må alltid gå foran
840 handelsinteresser.

841

842 **5) Global helse**

843

844 **Innledning**

845

846 En grunnleggende årsak til at så mange mennesker forblir fattige i dag, er deres dårlige
847 helsesituasjon. Helse er et primært behov som ligger til grunn for å kunne leve et godt liv.
848 Urettferdige maktstrukturer mellom nord og sør hindrer mennesker i å få tilgang på nødvendige
849 helsetjenester, medisiner og sanitære forhold. Bedre helse bidrar til redusert fattigdom. Dette
850 oppnås ikke gjennom satsinger i helsesektoren alene, men er også avhengig av blant annet tilgang på
851 rent vann og riktig ernæring, et miljø uten helseskadelig forurensing, likestilling mellom kjønnene og
852 utdanning.

853

854 Lett behandlede sykdommer som det finnes medisiner mot, som Tuberkulose og Malaria, er de
855 hyppigste dødsårsakene blant hivsmittede og aidsyke. Samtidig har over 1 milliard mennesker ikke
856 tilgang til rent vann, og hele 42 % av verdens befolkning mangler tilfredsstillende sanitærforhold.
857 Dette resulterer i at mange mennesker dør av sykdommer som kunne vært unngått. I tillegg finnes
858 det sterke økonomiske interesser i legemiddelindustrien som gjør at de som trenger medisinene
859 mest, ikke får tilgang til dem. Tilgjengelig helsetjeneste, tilstrekkelig med utdannet helsepersonell og
860 tilgang til medisiner, er alle faktorer som må på plass hvis vi skal hanskes med de store
861 helseutfordringene verden står ovenfor i dag. Changemaker mener det er viktig å ha et helhetlig
862 fokus på global helse for å kunne endre den skjeve maktfordelingen som hindrer utvikling i sør. Bare
863 slik kan vi bekjempe fattigdom, oppnå utvikling og bekjempe hiv og aids-pandemien.

864

865 **Mangel på helsepersonell**

866 Ifølge "World Health Report 2006: Working Together for Health", mangler verden nesten 4,3
867 millioner helsearbeidere i dag. Situasjonen er mest alvorlig i fattige land hvor helsesituasjonen er
868 svært kritisk, og hele 36 av de 57 mest rammede landene er i Afrika. Samtidig baserer mange rike
869 land seg på å dekke dette behovet ved å rekruttere helsearbeidere fra den fattige delen av verden.
870 Leger uten grenser frykter at vi er i ferd med å tape kampen mot hiv og aids på grunn av mangel på
871 helsepersonell i de landene som er hardest rammet. Changemaker mener rike land selv må ta ansvar
872 for å utdanne det som trengs av helsepersonell. Det er uakseptabelt å aktivt rekruttere
873 helsearbeidere fra fattige land som selv har betydelig mangel. For å få bukt med den globale
874 helsepersonellkrisen må det også lages et internasjonalt forpliktende regelverk som forbyr dette.
875 Changemaker mener at Norge må være et foregangsland for å innføre et slikt regelverk, som
876 må håndheves av FN, for eksempel gjennom WHO. Ved å fokusere på å dekke behovet for
877 helsepersonell nasjonalt, kan også Norge unngå en passiv rekruttering av helsepersonell fra land
878 med en allerede alvorlig mangel.

879
880 Changemaker er ikke imot migrasjon, men ønsker å sette fokus på migrasjon som forårsakes av
881 fattigdom og global ulikhet. En slik migrasjon oppstår fordi mennesker er fanget i en strukturell
882 fattigdomsfelle skapt av globale økonomiske, juridiske og sosiale strukturer. Når
883 fattigdomsforårsaket flytting får helsearbeidere til å forlate hjemlandet for å tjene penger, mister
884 avsenderlandet livsnødvendig arbeidskraft, i tillegg til den verdien helsearbeideren har i form i at
885 hjemlandet har investert i personens utdanning. Derfor må det internasjonale regelverket
886 også inneholde regler for kompensasjon til de fattige landene som mister helsepersonell til rike land.
887 Erstatningen må dekke kostnader til utdanning og indirekte kostnader land har blitt påført som
888 følge av fattigdomsrelatert migrasjon. Kompensasjonen må ikke tas fra bistandsbudsjettet, fordi
889 dette blir å gi bistand til seg selv.

890
891 I de tilfeller hvor migrasjon av helsepersonell forekommer bør det oppmuntres til en
892 "hjernesirkulasjon", altså at helsearbeideren migrerer kun på midlertidig basis og returnerer til
893 hjemlandet med nyervervet erfaring og teknisk kunnskap, da dette kan være et positivt utfall av
894 migrasjon innen helsesektoren for land i sør. Norge bør i tillegg satse på forskningssamarbeid
895 på høyt internasjonalt nivå innenfor helsesektoren, gjerne ved direkte samarbeid mellom
896 utdanningsinstitusjoner i rike og fattige land. Ved å dele teknologi og kunnskap vil vi stå sterkere mot
897 utfordringene knyttet til hiv og aids og andre helserelaterte utfordringer i sør.

898 899 **Tilgang til vann**

900 I følge tall fra Verdens Helseorganisasjon (WHO) lever over 1 milliard mennesker uten tilgang til rent
901 vann. 42 % av verdens befolkning mangler tilgang på tilfredsstillende sanitærforhold og som følge av
902 dette dør mer enn 2,2 millioner mennesker årlig av sykdommer relatert til mangel på vann og dårlige
903 sanitærforhold, de fleste tilfeller i utviklingsland. Tilgang til vann er en forutsetning for en god helse
904 og et verdig liv. Mangel på rent drikkevann og dårlige sanitærforhold har stor innvirkning på verdens
905 helsesituasjon og er et stort hinder for utvikling i land i Sør. Med økt tilgang til rent vann vil
906 sanitærforhold bedres og det vil være mulig å redusere antall tilfeller av vannrelaterte sykdommer.

907
908 Mangel på tilgang til vann skyldes ikke at det ikke finnes nok vann til verdens befolkning, men
909 derimot den skjeve fordelingen av vannressursene. Dette gjelder på det globale plan; mellom
910 industrialiserte land og utviklingsland; men også på det nasjonale plan med store forskjeller på
911 tilgang til vann mellom rurale og urbane strøk, så vel som på det lokale plan med ulik fordeling innad
912 i byer.

913
914 Begrenset tilgang til vann i den fattige delen av verden er i stor grad skapt av politiske prosesser og
915 institusjoner. Gjennom privatisering av vann, og dermed den store maktoverføringen til
916 transnasjonale selskaper, er en sterk årsaksfaktor i den skjeve vannressursfordelingen. Store

917 mineralvannprodusenter utnytter enkelte lands vannressurser til bruk i produksjon av deres varer.
918 Gjennom sin virksomhet påfører TNSene miljøskader, bidrar til å redusere tilgangen til vann samt
919 endrer kvaliteten på vannet for lokalbefolkningen. Landbruk og annen industri påvirker også
920 vannkvaliteten. Gjennom irrigasjon og strømproduksjon blir vannet forurenset og den hydrologiske
921 vannsirkelen manipuleres.

922

923 Privatisering av vann og overføring av makt til transnasjonale selskaper (TNS), er sterke
924 årsaksfaktorer i den skjeve fordelingen av vannressurser i verden. Dette resulterer ofte i at man
925 benytter seg av kilder med lav vannkvalitet, noe som kan medføre alvorlige sykdommer. En ond
926 sirkel oppstår når mangel på rent vann forverrer sanitære forhold, som igjen forurenser
927 drikkevannsressursene. Som følge av dårlige sanitære forhold skapes grobunn for smitte av
928 vannbårne sykdommer som malaria, diaré, tyfoid og kolera. Dette er i verste fall dødelige
929 sykdommer der spredning kunne vært hindret av bedre sanitære forhold og tilgang til rent
930 drikkevann. I følge FIVAS skyldes 80% av barnedødelighet mangel på tilgang til rent vann.

931

932 Det er et klart mønster i dag at tilgangen til vann for fattig befolkning i utviklingsland minker mens
933 prisene stadig øker. Samtidig er det den fattige befolkningen som bærer det meste av de
934 menneskelige helsekostnadene. Changemaker mener at vann ikke må gjøres til en profittvare. Vann
935 er en menneskerettighet, og mangel på tilgang til vann har store helsemessige konsekvenser.

936

937 **Tilgang til medisiner**

938 Utviklingen av nye medisiner styres i dag av utsikter til fremtidige inntekter, basert på
939 monopoltilgang til markedet gjennom patentbeskyttelse. Når en ny medisin blir beskyttet fra
940 allmenn konkurranse, får medisinen en pris som gjør at en stor del av verdens befolkning forhindres
941 fra å få tilgang til den. Dette inkluderer også mange velstående land. Resultatet er at mange
942 mennesker unødig lider og dør av sykdommer det finnes medisiner mot. En av de viktigste årsakene
943 til dette er monopoltilstanden i legemiddelindustrien, som følge av beskyttelsen av patentrettigheter
944 gjennom TRIPs-avtalen under Verdens Handelsorganisasjon.

945

946 Forskningen i legemiddelindustrien fokuseres mot de medisinene som fører til høyest inntjening,
947 snarere enn de medisinene som kan føre til de største helsegevinstene for verdens befolkning. The
948 Global Forum for Health Research introduserte uttrykket "the 10/90 Gap". Dette innebærer at kun
949 10% av de totale forskningsmidlene brukes på utvikling av medisiner mot 90% av verdens samlede
950 sykdomsbyrde. Det går dermed lite midler til forskning på tropiske sykdommer som primært rammer
951 mennesker i utviklingsland.

952

953 En av årsakene til at monopoltilstander for de farmasøytiske selskapene opprettholdes er fenomenet
954 "evergreening". Gjennom små justeringer av allerede eksisterende substanser, skaper
955 legemiddelindustrien mulighet for forlengelse av patentrettigheter utover de gitte 20 årene. Dette
956 fører til at det høye prisnivået som følge av monopoltilstanden opprettholdes i uoverskuelig framtid.
957 Changemaker mener at en slik "evergreening" i større grad fører til økt profitt for det aktuelle
958 farmasøytiske selskapet, enn til økt helsegevinst for pasientene.

959

960 På grunn av manglende lovverk som sikrer lave priser på medisiner, er det viktig at fattige land får en
961 realpolitisk mulighet til å dra nytte av de legale virkemidlene som finnes. Unntaksbestemmelsene i
962 TRIPs-avtalen om tvangslisensiering og parallellimport i nasjonale krisesituasjoner er et eksempel på
963 slike virkemidler. Disse unntaksbestemmelsene i TRIPs-avtalen ligger der i teorien, men har vist seg å
964 være vanskelige å ta i bruk i praksis for utviklingsland. Styrking av unntaksbestemmelsenes stilling i
965 TRIPs-avtalen er nødvendig for å garantere at alle mennesker får tilgang til medisiner. Changemaker
966 mener derfor at Norge må arbeide aktivt for en reforhandling av TRIPs-avtalen. Ulike

967 patentpoolløsninger er et godt tiltak i kampen for bedret tilgang til medisiner, men dette bør kun
968 anses som en midlertidig løsning i påvente av en slik reforhandling.

969

970 I land som er hardt rammet av helserelaterte utfordringer er det et stort problem at selv om
971 medisinene selges til akseptabel pris, er det ikke alltid de syke rent praktisk kan få tak i, eller gjøre
972 bruk av medisinene. Dette henger sammen med ufullstendig infrastruktur, manglende helsevesen og
973 tilgang til riktig kosthold - alle faktorer for at medisiner skal kunne benyttes og fungere optimalt.
974 Fattigdom hindrer dermed ikke bare kjøp av medisiner, men også den konkrete nytten av
975 medisinene. Changemaker mener at å jobbe for praktisk tilgang til medisiner er et viktig tiltak i
976 kampen for å bedre den globale helsesituasjonen.

977

978 **Hiv og aids**

979

980 Hiv og Aids er en av de største humanitære katastrofene i vår tid. Ifølge UNAIDS var det i 2008 ca.33,
981 4 millioner mennesker som lever med hiv-infeksjon, og i gjennomsnitt ca.2,5 millioner som smittes
982 årlig. En stor del av disse er barn som smittes av mor, og de som er mest utsatt for smitte er kvinner i
983 alderen 15-24 år.

984 Tall fra UNAIDS (2009) viser at 67% av de som smittes og som lever med smitten lever sør for Sahara.
985 Disse landene er preget av mangel på utdanning, dårlige sanitære forhold og fattigdom som gir lite
986 penger til helseutgifter og riktig ernæring. Mangel på seksualopplysning og informasjon om hiv og
987 hvordan viruset sprer seg, fører til at personer ikke er i stand til å beskytte seg mot viruset. Det er
988 liten åpenhet rundt temaer som sex og prevensjon, og sykdommen fører med seg et negativt stigma,
989 slik at mange er redde for å fortelle familie og partner om smitten. Disse faktorene kan alle sies å
990 være en årsak til at epidemien fortsetter å spre seg.

991

992 **Hiv og aids – et urettferdighetsproblem**

993 Changemaker mener at hiv og aids er et urettferdighetsproblem. Slik det er i dag er sykdommen et
994 hinder for utvikling. De landene hvor sykdommen er mest utbredt, er utviklingsland hvor fattigdom
995 og arbeidsløshet preger befolkningen. Ved at så store deler av befolkningen er syke, fører det til et
996 samfunnsmessig tap av den yrkesaktive delen av befolkningen, samt tap av inntekt for den familien
997 det rammer. Dette fører på sikt til økt fattigdom, og landet har dermed reduserte muligheter til
998 økonomisk utvikling. I tillegg til dette får de en utfordring i forhold til de økte helseutgiftene knyttet
999 til sykdommen. Dette koster samfunnet som helhet og enkeltfamilier mye penger, som går på
1000 bekostning av andre goder som for eksempel utdanning. Man kan derfor også betegne sykdommen
1001 som et fattigdomsproblem, da det rammer de som har minst, mest.

1002

1003 En styrking av kvinners stilling i samfunnet, kan bidra til å hindre spredning. Nesten 60% av de som
1004 lever med hiv sør for Sahara er kvinner, og i følge WHO er aids den ledende dødsårsaken blant
1005 kvinner i alderen 15-44 år på verdensbasis. Kvinner har, fysiologisk sett, lettere for å bli hiv-smittet,
1006 samtidig som de har mindre mulighet til å beskytte seg selv, siden mannen ofte er den overordnede i
1007 familien og samfunnet, både økonomisk, sosialt, kulturelt og seksuelt. Informasjon og utdanning
1008 rettet mot kvinner har vist positive helseeffekter for familier og lokalsamfunn. Dette burde derfor
1009 være et tiltak i bekjempelsen av hiv og aids.

1010

1011 En vesentlig del av problemet er den stigmatiseringen og diskrimineringen som følger med
1012 sykdommen. Det er av ulike årsaker liten åpenhet rundt sex og prevensjon i mange av de hardest
1013 rammede landene, og sykdommen forbindes ofte med sosialt uakseptabel oppførsel. Dette fører til
1014 at mange lands myndigheter er lite villige til å snakke høyt om hiv og aids problematikken, samt
1015 drive med folkeopplysning og holdningsskapende arbeid for å hindre videre smitte. Dermed blir
1016 stigmatiseringen som følger med, et overordnet samfunnsproblem, da det ikke settes i gang
1017 effektive tiltak for å hindre spredning. I tillegg er folk redde for å teste seg på grunn av de

1018 konsekvenser det kan få, som f.eks. utstøting av familien, arbeidsliv og samfunnet generelt, som det
1019 finnes mange eksempler på. Dette fører til videre smitte blant befolkningen.

1020

1021 Kriminalisering av hiv-smittede utgjør en stor del av stigmatiseringsproblematikken. Flere land
1022 kriminaliserer hiv-smittede gjennom reiserestriksjoner og straffelover. Disse landene har det som en
1023 del av sitt lovverk at det er straffbart å smitte andre eller å utsette andre for smitte. Noen land har
1024 gått så langt som å forby homofili som tiltak mot hiv-smitte. Norge kriminaliserer hiv-smittede
1025 gjennom straffelovens paragraf 155, hvor det står at det er straffbart å smitte eller utsette personer
1026 for smitte.

1027

1028 UNAIDS er klare på at kriminalisering ikke har en forebyggende effekt, og at det ikke bidrar til å
1029 hindre spredning. Derimot fører det til en økt stigmatisering knyttet til sykdommen, som i verste fall
1030 kan føre til økt spredning da folk blir redde for å fortelle partneren, familie og venner om smitten.
1031 Norge er et foregangsland innen hiv-bekjempelsen internasjonalt. Blant annet jobber de, gjennom
1032 FN og UNAIDS, for å forebygge og redusere stigmatisering av hiv-positive. I tillegg til dette har de
1033 underskrevet UNGASS deklarasjonen (FNs spesialsesjon på hiv og aids). Medlemslandene som har
1034 underskrevet denne deklarasjonen forplikter seg til å følge en felles strategi i kampen mot hiv og
1035 aids, samt vektlegge viktigheten av arbeidet mot diskriminering og stigmatisering. Dette betyr at
1036 utad er Norge en forkjemper for arbeid mot stigmatisering, men hjemme kriminaliserer de hiv-
1037 smittede, som ifølge UNAIDS fører til økt stigmatisering. Changemaker mener derfor at Norge må
1038 avskaffe denne kriminaliseringen av hiv-smittede.

1039

1040 **Seksuelle og reproduktive helserettigheter**

1041 Å ivareta folks seksuelle og reproduktive helse er en av forusettningene for utvikling og bekjempelse
1042 av fattigdom. Dette omhandler graviditet, fødsel, seksuelt overførbare sykdommer, samt andre
1043 sykdommer og lidelser knyttet til de reproduktive organer og seksuallivet. Det omfatter også vern
1044 mot overgrep, tilgang til helsetjenester og dermed også prevensjonsmidler og retten til å bestemme
1045 hvor mange barn en ønsker seg. FNs tusenårsmål understreker viktigheten av tilgang på
1046 reproduktive helsetjenester i den globale fattigdomsbekjempelsen. I tillegg berører temaet
1047 tusenårsmålene som omhandler mødre og barnedødelighet og bekjempelse av hiv og aids. Flertallet
1048 av verdens fattige er kvinner og de har en viktig rolle for å bekjempe fattigdom. For eksempel er
1049 mødredødelighet den største indikatorforskjellen mellom rike og fattige land. Changemaker mener
1050 at seksuelle og reproduktive rettigheter må tillegges en viktig rolle for å sikre utvikling og for å
1051 bekjempe fattigdom.

1052

1053 **Globale aktører - tydelig lederskap**

1054 For å hankses med de store helseutfordringene verden står ovenfor i dag, er det viktig med
1055 samstemthet mellom stater, og helse- og utviklingsaktører. Estimeringer fra WHO (Maternal
1056 Mortality 2005) har vist en tendens til at vestlige donorbidrag har gått uavkortet til arbeid med hiv
1057 og aids, og slukt viktige ressurser til bekjempelse av andre "glemte sykdommer" som tar mange liv i
1058 sør, som tuberkulose, malaria og diaré. Dette fordi hiv og aids har vært et tema det har vært lettere
1059 å få økonomisk støtte til fra bistandsorganisasjoner og andre aktører. Ofte er disse bidragene større
1060 enn mottakerlandenes egne helsebudsjetter, og skjevfordelingen har hatt en tendens til å svekke
1061 helsesektoren i fattige land ytterligere. Lite samarbeid mellom ulike helseaktører med ulike fokus og
1062 rapporteringskrav som opererer i samme land, legger et stort press på allerede svekkede
1063 helsesystemer. Det finnes også eksempler på at ikke-statlige organisasjoners hiv og aidsprosjekter
1064 har tappet vertslandet for sårt trengte helsearbeidere i offentlig sektor for å dekke eget behov. [\[1\]](#)
1065 Changemaker mener det er viktig å ha en helhetlig tilnærming til helsesituasjonen i verden i arbeidet
1066 med både utvikling, fattigdomsreduksjon og bekjempelsen av hiv og aids. Det er viktig å samkjøre og
1067 kanalisere støtte gjennom organer som har et slikt helhetlig fokus, som for eksempel Det Globale
1068 Fondet og UNITAID.

1069
1070 Mangel på tydelig lederskap og samstemthet i kampen mot hiv og aids, truer målet om
1071 bekjempelsen av pandemien. Sentrale aktører som arbeider med hiv og aids og helse, har ulike og til
1072 dels motstridende strategier i sitt arbeid. En utbredt strategi for utviklingsaktører går ut på stille
1073 krav, såkalte kondisjonaliteter, til landene de gir finansiell støtte til. Disse kondisjonalitetene har lagt
1074 tydelige føringer for strategier i bekjempelsen av hiv og aids, noen med fatale helsemessig
1075 konsekvenser. Uganda blir ofte trukket fram som en suksesshistorie, da antallet hiv-smittede gikk
1076 drastisk ned på grunn av tydelig nasjonal satsning på området. Den amerikanske organisasjonen
1077 PEPFARs strategier på 2000-tallet som undergravde viktigheten av kondombruk i bekjempelsen av
1078 hiv, førte derimot til en økning i smitte. [2] Slik kan viktige religiøse- og utviklingsaktørers føringer
1079 gjennom ulike fokus få store konsekvenser for helsesituasjonen til utviklingsland. Vatikanet har også
1080 vært en sterk motstander av kondomer som prevensjonsmiddel og har dermed heller ikke anerkjent
1081 kondomer som et middel i kampen mot hiv og aids. Changemaker mener at den katolske kirke må se
1082 sin viktige posisjon i bekjempelsen av pandemien, og i denne sammenhengen anerkjenne kondomer
1083 som et livsnødvendig prevensjonsmiddel. Å ta fokuset vekk fra prevensjon og over på seksualmoral,
1084 er en livsfarlig agenda fordi den stigmatiserer og tar fokus vekk fra de viktige satsningsområdene;
1085 menneskerettigheter, kampen mot fattigdom, tilgang til medisiner og fungerende preventiver. Fordi
1086 lokale trossamfunn ofte har en sterk posisjon i samfunnet, må det opprettes en dialog med disse
1087 som vektlegger toleranse. Changemaker mener at Norge må våge å kritisere dårlig lederskap og
1088 være tydelige i kampen mot hiv og aids.

1089
1090 Kilder til Global Helseplattformen:
1091 [\[1\] www.haiweb.org/02_focus_CountryWorkingPapers.html](http://www.haiweb.org/02_focus_CountryWorkingPapers.html)
1092 [\[2\] http://www.avert.org/aids-uganda.htm](http://www.avert.org/aids-uganda.htm)

1093 Andre kilder:
1094 Folkehelseinstituttet
1095 Norsk Folkehjelp
1096 UNAIDS
1097 LNU.no
1098 WHO

1099
1100
1101

1102 **6) Klima og miljø**

1103
1104

Innledning

1105 I tillegg til klimaendringer opplever verden i dag store miljøendringer som jorderosjon,
1106 landdegradering og tap av biologisk mangfold. Dette er ikke noe nytt i historisk sammenheng, men
1107 de menneskeskapte klimaendringene forsterker miljøendringene, og miljøet har aldri endret seg så
1108 raskt som nå. På samme måte som klimaendringer forsterker andre miljøendringer, forsterker
1109 miljøendringene konsekvensene av klimaendringene. Det er verdens fattige som opplever dette
1110 sterkest, fordi de lever i områder som er spesielt utsatt. De har dessuten færre ressurser til å tilpasse
1111 seg endringene og størsteparten av verdens fattige lever direkte av naturressurser gjennom for
1112 eksempel landbruk. Klima- og miljøendringer driver mennesker på flukt, sprer sykdommer og skaper
1113 sult. Dette er en tragedie i seg selv, men utgjør en dobbel tragedie fordi det samtidig er et
1114 grunnleggende urettferdighetsproblem. Changemaker mener at fattigdom i seg selv ikke skaper
1115 miljøproblemer, og at klima- og miljøendringene først og fremst skyldes overforbruk av ressurser i
1116 rike land. Klima- og miljøproblemer er et av de største urettferdighetsproblem i verden i dag, og kan
1117 ikke løses med teknologiske fremskritt alene.

1118
1119

Globalt

1120 FNs klimapanel (IPCC) konkluderer med at vi må redusere klimagassutslippene i rike land med 25-40
1121 % innen 2020 for i det minste ha en mulighet til å unngå irreversible klimaendringer som vil komme
1122 ved mer enn to graders gjennomsnittlig temperaturøkning. For å få til dette er det nødvendig med
1123 en omfattende global klimaavtale, hvor alle rike land er forpliktet til utslippskutt og fattige land får
1124 finansiert utslippsbremsende tiltak. Kyoto-avtalen var et viktig første skritt, men slik det ser ut i dag
1125 vil den ikke løse klimaproblemene. Kyoto-avtalen må derfor ikke bli en sovepute. Det er viktig at alle
1126 land blir hørt i klimaforhandlingene, også de fattige. Det er en stor tillitskrise i de internasjonale
1127 klimaforhandlingene. De rike landene vil ikke påta seg klimaforpliktelser hvis ikke utviklingslandene
1128 gjør det samme. Utviklingslandene peker på de rike landenes historiske utslipp, og nødvendigheten
1129 av å øke sine klimagassutslipp for å oppnå utvikling og sikre sine innbyggere grunnleggende behov.
1130 Forhandlingsgruppa for små øystater (AOSIS) krever sammen med de minst utviklede landene (LDCs)
1131 at rike land skal gå lengre enn IPCCs anbefalinger. Senere forskning og statistikk fra det
1132 internasjonale energibyrået (IEA) viser at klimasituasjonen er verre enn det IPCC tidligere har hevdet.
1133 Changemaker støtter AOSIS' krav om at atmosfærens innhold av drivhusgasser ikke må overstige 350
1134 ppm (parts per million; betegnelse for konsentrasjonen av CO₂-ekvivalenter i atmosfæren). Dette
1135 fordi det truer marginaliserte mennesker og nasjoners videre eksistens.

1136
1137 Videre mener vi at tiltak for reduksjon og tilpasning må ses som en samlet kostnad og
1138 komplementær handlemåte og at ansvar må fordeles på land ut i fra ulike faktorer som innbyggers
1139 inntekt og historiske utslipp etter 1990. Mennesker som ikke får tilfredsstilt grunnleggende behov bør
1140 være fritatt økonomisk ansvar for klimabyrden. Norske myndigheter må være en drivkraft for å
1141 skape en sterkere internasjonal klimaavtale der rike land tar særskilt ansvar, både ved å redusere
1142 egne utslipp tilstrekkelig, bidra økonomisk til tilpasning til allerede eksisterende klimaendringer og
1143 med overføring av fornybar energiteknologi til Sør. Videre mener Changemaker at den nye
1144 klimaavtalen må sikre overføring av relevant, fornybarbasert teknologi fra Nord til Sør. Slike
1145 finansieringsforpliktelser må komme i tillegg til strengere begrensninger i klimautslipp.
1146 Eiendomsrettigheter på teknologien må ikke forhindre denne overføringen eller skape økonomiske
1147 kostnader for utviklingsland. I tillegg må det erkjennes at det i mange tilfeller allerede eksisterer
1148 tradisjonell teknologi for tilpasning og vern av naturressurser i mange lokalsamfunn. Slik teknologi er
1149 billigere og kan fungere bedre under lokale forhold enn moderne teknologi. Vestlig teknologi må
1150 derfor være et tilbud men ikke påtvinges utviklingsland. Changemaker mener at
1151 mellomforhandlingsmøtene under FNs klimakonvensjon må arrangeres på steder der man i størst
1152 mulig grad sikrer bred deltakelse fra utviklingsland.

1153
1154 Tekstene som skal være førende for de internasjonale forhandlingene, i begge forhandlingsspor, må
1155 være vedtatt ved konsensus eller ligge innenfor fasilitators mandat å sammenstille. Spesielt gjelder
1156 dette innholdet the Copenhagen Accords rolle som videre forhandlingsgrunnlag.

1157
1158 Prosesser lagt utenfor de offisielle forhandlingene, men som er ment å bidra inn mot utformingen av
1159 nye klimaavtaler må føyes inn i forhandlingsprosessen i så god tid før partskonferansene at
1160 forhandlingsparter har reell påvirkningskraft.

1161

1162 **Norge**

1163 Som en storeksportør av olje og gass har Norge et betydelig ansvar for den globale klimakrisen. Det
1164 viktigste steget mot et mer klimavennlig Norge er å redusere forbruket. Changemaker er imot at
1165 Norge skal åpne nye områder for petroleumsvirksomhet. Videre mener Changemaker at den
1166 eksisterende olje- og gassvirksomheten må trappes ned, og at utlysning og tildeling av nye blokker
1167 for letevirksomhet må foregå i et utvinningstempo som tar hensyn til klimautfordringen verden står
1168 overfor. Fornybar energi må prioriteres. Selv om den norske regjering har kommet med en plan om
1169 hvordan Norge skal overholde sine Kyoto-forpliktelser, gjenstår det fortsatt å sette dette ut i
1170 handling. Changemaker mener derfor at det er nødvendig å lovfeste målet for utslippskutt, slik at

1171 det forplikter fremtidige regjeringer. For å nå tograders-målet fastsatt av FNs klimapanel, må det på
1172 globalt nivå reduseres opp mot 85% av utslippene fra 1990-nivå, innen 2050. På grunn av Norges
1173 relativt høye utslippsnivå, må Norge redusere med minst 90%. Norge må derfor ikke slippe ut mer
1174 enn 25 millioner tonn CO₂ i 2020, som er 50 % av 1990-nivå, og alt skal tas nasjonalt. I 2050 må ikke
1175 Norge slippe ut mer enn 6 millioner tonn CO₂, som er 90 % av 1990-nivå. I tillegg må Norge
1176 finansiere klimatiltak i utviklingsland. Man må med andre ord føre en politikk som tar sikte på å løse
1177 de faktiske klimautfordringene—ikke bare oppfylle en avtale for avtalens skyld. Clean Development
1178 Mechanism-prosjekter (CDM), er en av utslippsmekanismene i Kyoto-avtalen og går ut på å støtte
1179 klimareduksjonsprosjekter i utviklingsland. Bruken av denne mekanismen må komme i tillegg til
1180 Norges klimaregnskap, og Norge må selv sikre at prosjektene er effektive og bærekraftige både i
1181 forhold til lokal og globale miljøaspekter.

1182
1183 Den norske oljeformuen, Statens Pensjonsfond- Utland, er tjent på en virksomhet som bidrar til
1184 menneskeskapte klimaendringer. Changemaker krever at de etiske retningslinjene for Statens
1185 Pensjonsfond- Utland blir utdypet på punktet om alvorlig miljøskade slik at de eksplisitt omhandler
1186 klimaskade og selskapers beslutningspåvirkning for fortsatt oljeavhengighet. Forvalterne av fondet
1187 må drive aktiv eierskapsutøvelse på klimaansvarlighet, med uttrekk som et av virkemidlene. Fondet
1188 bør trappe opp sine temabaserte investeringer på feltet fornybar energi. Det er viktig å investere i
1189 selskaper som løser klimaproblemer, ikke skaper dem. Changemaker mener at når det blir avdekket
1190 at selskaper Statens Pensjonsfond - Utland er investert i bidrar til grove brudd på
1191 menneskerettigheter eller alvorlig miljø- og klimaskade, bør forvalterne av fondet ha mandat til å
1192 utøve eierskapsutøvelse også her, og uttrekk må vurderes dersom selskapene ikke endrer praksis.

1193 1194 **Forbruk og miljøskade**

1195 Changemaker mener ansvaret for klimaendringene først og fremst ligger hos myndigheter,
1196 beslutningstakere og bedrifter. Norske myndigheter må legge til rette for en betydelig mer
1197 klimavennlig hverdag for enkeltmennesker, ved blant annet satsing på høyhastighetstog,
1198 kollektivtransport, sykkelveier og energioekonomiserende tiltak. Changemaker oppfordrer dessuten
1199 enkeltmennesker til å redusere sitt eget forbruk av elektrisitet, drivstoff og materielle gjenstander.

1200 1201 **Biodrivstoff og matsikkerhet**

1202 På grunn av økt levestandard i mellominntektsland kommer det stadig flere biler på veiene. Selv om
1203 det viktigste er å få redusert transporten, blant annet gjennom satsing på kollektivtransport, er det
1204 et uunngåelig faktum at verden ikke vil slutte å kjøre bil. Derfor må fornybar energi gradvis ta over
1205 for fossile energikilder. Biodrivstoff kan bidra til å redusere klimautslipp, og samtidig bidra til
1206 økonomisk utvikling for fattige bønder. Samtidig har vi sett en enorm prisøkning på matvarer.
1207 Grunnene til dette er mange og komplekse, men det er klart at å bruke landbruksjord til å dyrke
1208 drivstoff kan forverre problemet. For at dyrking av biodrivstoff skal kunne forsvares må arealbruket
1209 ikke konkurrere direkte med matproduksjon. Det er dessuten viktig at man legger hele livssyklusen
1210 til grunn, inkludert omlegging av arealbruk, når man vurderer om biodrivstoff har en reell
1211 karbongevinst i forhold til tradisjonelle fossile energikilder. Videre mener Changemaker at det må
1212 også garanteres for at småbønder som dyrker planter til produksjon av biodrivstoff sikres sin
1213 rettferdige del av fortjenesten, slik at det ikke ødelegger for bondens levekår. Changemaker støtter
1214 ikke landran som måte å tilegne seg landjord for dyrking av biodrivstoff på.

1215
1216

1217 **Utslipp fra internasjonal luft- og skipsfart**

1218 Klimagassutslipp fra internasjonal luft- og skipsfart skal i dag kun registreres og ikke beskattes. Dette
1219 har mye å si for omfanget av både vare- og persontransport, og avspeiler ikke følgene disse påfører
1220 miljøet. Norge bør jobbe for at slike utslipp beskattes, og at inntektene uavkortet går til klimatiltak i
1221 Sør.

1222
1223
1224
1225
1226
1227
1228
1229
1230
1231
1232
1233
1234
1235
1236
1237
1238
1239
1240
1241
1242
1243
1244
1245
1246
1247
1248
1249
1250
1251
1252
1253
1254
1255
1256
1257
1258
1259
1260
1261
1262
1263
1264
1265
1266
1267
1268
1269
1270
1271
1272

Utslipp fra militær sektor

Utslipp fra militær sektor er fritatt for reguleringer i Kyoto-protokollen første forpliktelsesperiode. Denne sektoren medfører store utslipp og må derfor oppfattes av reguleringer i samsvar med nivået for reguleringer påført andre sektorer.

Eksport av farlig avfall fra nord til sør

Baselkonvensjonen skal forhindre at farlig avfall blir eksportert fra nord til sør. På tross av at 63 land har ratifisert denne avtalen, eksporteres stadig farlig/giftig avfall til utviklingsland, for eksempel i form av gamle skip til skipsopphuggingsindustri i sør. I dag går 95 % av verdensflåtens farlige avfall til utviklingsland. Dette er utnytting av utviklingslands billige arbeidskraft, behov for ressurser og mangelfulle implementering av miljø og sikkerhetsstandarder til dumping av giftig avfall. De fleste skip som hugges opp idag inneholder store mengder asbest, PCB, tungmetaller, olje og andre giftige stoffer. Det farlige avfallet skader tusenvis av mennesker, og miljøet rundt dem. Problemet er svært alvorlig i områdene hvor dette forekommer. Changemaker mener at Norge må arbeide for et internasjonalt forbud mot "beach breaking", selv om den nye konvensjonen under FNs skipsfartsorganisasjon legitimerer dette. På en strand er mulighetene for å sikre både arbeidere og miljøgifter minimale.

Transnasjonale selskaper og miljøstandard

I industrien finnes det ulike regelverk fra land til land. Dette gjelder også på miljøområdet. Sprikende regler har ført til at noen selskaper har flyttet virksomheten sin til områder der kravene om miljøstandard er færre og mildere. Dette er ofte områder i utviklingsland med fattig lokalbefolkning. Miljøskadene industrien påfører går ut over lokalbefolkningen som får konsekvensene i form av forurenset drikkevann, dårligere landbruksvilkår og sykdommer. Changemaker mener at det derfor bør innføres et internasjonalt regelverk som forhindrer at fattige land kan bli fristeder for forurensing.

7) Andre områder

Fordeling

Økonomisk utvikling er nødvendig for at utviklingsland skal komme seg ut av fattigdom. Likevel kommer ikke økonomisk vekst nødvendigvis de fattigste til gode og økonomisk vekst er på langt nær et tilstrekkelig middel i kampen for en rettfærdig verden. For hver \$100 den globale økonomien vokste på 90-tallet fant kun 60 cent av disse veien til de som levde under verdensbankens grense for absolutt fattigdom. Skal de som lever på under én dollar dagen få én dollar til, må vi ha en global vekst på \$166. Konsekvensene av en slik global økonomisk vekst er enorme med tanke på klimaet og miljøet.

Verdens fattigste er de som rammes først og mest av klimaendringer og global økonomisk vekst alene er derfor verken en rettferdig eller bærekraftig måte å få mennesker ut av fattigdom på. Changemaker mener fordeling av ressurser er vel så viktig som generering av ressurser. En liten skatt på finansielle transaksjoner som handel av valuta, aksjer og derivater kan brukes til en mer rettferdig fordeling av verdens ressurser. En slik skatt på finanstransaksjoner (FTT) har fått økt politisk oppmerksomhet i kjølvannet av finanskrisen, både fordi den fører til mindre spekulasjon, økte muligheter for regulering og fordi den kan generere store inntekter. Changemaker mener det er viktig at en slik skatt brukes for globale kollektive goder, som vil komme fattige til gode, for eksempel til å bekjempe klimaendringer. "

1273 **Norsk bistandspolitikk**

1274 Det langsiktige målet må være at bistanden skal kuttes ut. De grunnleggende årsakene til fattigdom
1275 og urettferdighet må bekjempes slik at bistand på sikt blir overflødig. Norsk bistand må være
1276 rettighetsbasert og arbeide gjennom myndiggjøring av bistandsmottakere for at de selv kan ta grep
1277 om sin egen utvikling. Rettighetsbaseringen må gjenspeiles i problemanalyse, løsningsforslag,
1278 kommunikasjon og utforming av virkemidler. Changemaker mener at norsk bistand skal være rettet
1279 mot bekjempelse av fattigdom og undertrykkelse. Bistanden må være basert på behov definert av
1280 mottakeren, og ikke etter norske næringspolitiske interesser. Bistanden må ikke direkte eller
1281 indirekte bindes opp til kjøp av varer eller tjenester i giverlandet, og må ikke blandes sammen med
1282 støtte til norsk næringsliv.

1283

1284 Changemaker mener at kvinnes rettigheter skal vektlegges i all norsk bistandspolitikk. Kvinner
1285 utgjør majoriteten av verdens fattigste og er den gruppen som blir hardest rammet av systematisk
1286 undertrykking og urettferdig makt- og ressursfordeling. Norsk offentlig bistand må være på minst
1287 3 % av BNP. Utgifter til flykninger og asylsøkere i Norge, klimatilpasning og utslippsreduksjoner samt
1288 andre tiltak for å redusere forskjellene mellom Nord og Sør, som for eksempel gjeldsslette og
1289 kompensasjon for hjernetyveri, skal ikke komme under denne summen. Norge må arbeide aktivt for
1290 at andre industriland skal gjøre det samme.

1291

1292 Bistanden må samordnes med andre politiske virkemidler slik at de styrker hverandre for å redusere
1293 gapet mellom rike og fattige land. Changemaker mener at bistand per i dag er nødvendig, men langt
1294 fra tilstrekkelig.

1295

1296 Changemaker mener at norsk offentlig bistand i stor grad bør gå til oppbygging av det sivile samfunn
1297 i Sør. Utvikling av menneskelige ressurser bør bli vektlagt fremfor teknisk og materiell støtte.
1298 Changemaker mener at bistand bør handle om mer enn å gi penger, bistand bør også handle om
1299 politikk. Changemaker utfordrer norske bistandsorganisasjoner til å ta inn beslutningspåvirkning som
1300 en sentral del av sin virksomhet. Bistandsorganisasjoner har et spesielt ansvar for å arbeide politisk
1301 med Nord-Sør-spørsmål, fordi de har en direkte link til grasroten i Sør og dermed kan målbære de
1302 politiske kravene fra organisasjoner og mennesker i ulike samarbeidsland.

1303

1304 **Mikrokreditt**

1305 Changemaker anerkjenner mikrokreditt som et av virkemidlene for å gjøre slutt på verdens
1306 fattigdom. Dette bare så lenge institusjonenes eiere ikke aktivt profiterer på mikrolånene, men
1307 spytter det eventuelle overskuddet tilbake i selskapet, slik at det igjen kan lånes ut.

1308

1309 **Rasisme**

1310 Vårt menneskesyn utfordres i dag av oppfatninger som graderer mennesker etter hudfarge og
1311 etnisitet. Fremmedfrykt og rasisme brukes til å sette folk opp mot hverandre, både i dagliglivet og i
1312 storpolitiske sammenhenger. Slik usynliggjøres de virkelige konfliktlinjene. Mennesker med annen
1313 hudfarge, kultur eller religion gjøres til syndebukker for sosiale, politiske og økonomiske problemer.
1314 Changemaker mener alle mennesker har samme grunnleggende rettigheter, og bør ha samme
1315 muligheter. Kulturelle forskjeller er en berikelse, ingen trussel. Vi vil skape et samfunn med rom for
1316 mangfold og fellesskap: Vi har mye å lære og mye å lære bort.

1317

1318 **Utdanning**

1319 Utdanning er en avgjørende faktor for utvikling. Utdanning i Nord bør legge til rette for en bedre
1320 forståelse av forholdet mellom Nord og Sør og hva utviklingsbegrepet innebærer. I dag legger store
1321 internasjonale organisasjoner som gir lån og bistand mye av premissene for utdanning i Sør.
1322 Gjennom kondisjonell bistand og strukturprogrammer blir skolebøker, undervisningsspråk og
1323 læreplaner bestemt av land og organisasjoner i Nord. Changemaker mener det er viktig å sette fokus

1324 på at land i Sør selv må legge premissene for utdanningen, med utgangspunkt i nasjonale og lokale
1325 behov.

1326

1327 **Åpen kildekode**

1328 Åpen kildekode er programvarer alle står fritt til å bruke og utvikle videre, uten å betale for det.

1329 Åpen kildekode bygger på en idè om at samarbeid og deling er den beste måten å produsere ikke

1330 rivaliserte goder som programvare. Åpen kildekode er viktig for fattige land fordi det gjør det mulig

1331 å benytte seg av moderne høyteknologi uten å måtte betale enorme summer i lisenspenger. Norge

1332 må sørge for at eventuelle nye patentrettigheter for programvare ikke utsletter potensialet for åpen

1333 kildekode ved å gjøre det mulig å dele kildekode uten å bli saksøkt. Changemaker oppfordrer

1334 enkeltmennesker, organisasjoner, bedrifter og norske myndigheter til å støtte arbeidet med åpen

1335 kildekode.

1336

1337 **Asyl- og flyktningspolitikk**

1338

1339 **Klima- og miljøflyktninger**

1340 Klima- og miljøendringer driver millioner av mennesker på flukt. Så langt har ingen tatt ansvar for å

1341 finne ut hvor mange som blir fordrevet på grunn av klima- og miljøendringer og hva slags rettslig

1342 beskyttelse disse menneskene bør få. Det er god grunn til å tro at flere vil flykte fra klima- og

1343 miljøendringer enn fra krig og konflikt i tiden som kommer. Størsteparten av disse er internt

1344 fordrevne, det vil si at de er på flukt i eget land. Klima- og miljøflyktninger blir regnet som

1345 økonomiske migranter og har dermed ikke krav på beskyttelse under FNs flyktningskonvensjon. Det

1346 kan være vanskelig å si hvorfor noen mennesker er på flukt, og hvorvidt klima- og miljøendringer er

1347 direkte eller del av årsak til at mennesker flykter. Uansett bør disse ha rett til beskyttelse, og Norge

1348 bør jobbe for dette. Klima- og miljøflyktninger må bli definert av FN og tillegges status og rettigheter

1349 som flyktninger.

1350

1351 **Asylpolitikk**

1352 Norge er en oljenasjon, en av verdens største våpeneksportører og deltar i en offensiv krig i

1353 Afghanistan. Dette gjør at Norge har et særlig ansvar for å føre en solidarisk og human flyktninge- og

1354 asylpolitikk. Barn uten foreldre er de mest sårbare i en konflikt. Changemaker mener enslige

1355 asylsøkere under 18 år må få den varige tryggheten de trenger, og bli behandlet i tråd med FNs

1356 barnekonvensjon. Det å gi barn midlertidig opphold, for så å sende dem tilbake til en usikker fremtid

1357 når de er myndige, er inhumant. All retur av flyktninger må foregå i tråd med FNs høykommissær for

1358 flyktnings (UNHCR) retningslinjer.

1359

1360

1361